

5-Р САРЫН 17, 2023

МОНГОЛ УЛСАД ГЭМТ ХЭРГЭЭС
УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ АЖЛЫГ
ЗОХИЦУУЛАХ ЗӨВЛӨЛ

ХҮН ХУДАЛДААЛАХ ГЭМТ ХЭРГИЙН СУДЛАГДСАН БАЙДЛЫН ТОЙМ

2017–2022 ОН

Г.ГАНБАЯСГАХ
ЗӨВЛӨХ

АГУУЛГА

Товчилсон үгийн жагсаалт	4
Өмнөх үг	5
1. ТАНИЛЦУУЛГА	6
2. МОНГОЛ УЛС ДАХЬ ХҮН ХУДАЛДААЛАХ ГЭМТ ХЭРГИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ.....	6
2.1. Хүн худалдаалах хэргийн дотоод нөхцөл байдал	7
2.2. Хүн худалдаалах хэргийн гадаад нөхцөл байдал.....	8
3. ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙ, БОДЛОГО.....	10
4. ХОХИРОГЧ ХАМГААЛАЛТ	13
5. УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭЛТ	21
6. ХЭРЭГ ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭЛТ	23
7. ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА	28

Товчилсон үгийн жагсаалт

ААНБ	Аж ахуйн нэгж, байгууллага
БНХАУ	Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс
БШУЯ	Боловсрол шинжлэх ухааны яам
БОАЖЯ	Байгаль орчин аялал жуулчлалын яам
ГХЯ	Гадаад харилцааны яам
ГХУСАЗЗ	Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах зөвлөл
ГИХГ	Гадаад иргэн, харьяатын газар
ЛГБТ	Лесби, гей, бисексуал, трансжэндэр хүмүүс
НҮБ-ын ОУШХБ	Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Олон улсын шилжилт хөдөлгөөний байгууллага
ОУБ	Олон улсын байгууллага
ТББ	Төрийн бус байгууллага
ТЕГ	Тагнуулын ерөнхий газар
ХЗДХЯ	Хууль зүй, дотоод хэргийн яам
ХНХЯ	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам
ХХЕГ	Хил хамгаалах ерөнхий газар
ХХГХ	Хүн худалдаалах гэмт хэрэг
ЦЕГ	Цагдаагийн ерөнхий газар
ШШҮХ	Шүүх шинжилгээний үндэсний хүрээлэн
ЭМЯ	Эрүүл мэндийн яам
ЭЦА	Эрүүгийн цагдаагийн алба

Өмнөх үг

Монгол Улсад хүн худалдаалахтай тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр 2017–2022 онд хийгдсэн судалгааны ажлуудын үр дүн, дүгнэлт, зөвлөмжүүдийг нэгтгэн дүгнэх, цаашид ажил хэрэг болгох хэрэгцээ шаардлага үүссэн тул Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах зөвлөлийн Ажлын албанаас НҮБ–ын Олон улсын шилжилт хөдөлгөөний байгууллагатай хамтран “Хүн худалдаалах гэмт хэргийн судлагдсан байдлын тойм (2017–2022)”–ыг хийж гүйцэтгэлээ.

Хүн худалдаалах гэмт хэргийн судлагдсан байдлын тоймд нийт 12 судалгааны ажлын нэгдсэн дүгнэлт, зөвлөмжүүдийг нэгтгэн тоймлосон нь хүн худалдаалахтай тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх чиг үүрэг бүхий байгууллагууд үйл ажиллагаандаа ашиглах, нэвтрүүлэх, тодорхой шийдвэрүүдийг гаргахад чухал ач холбогдолтой баримт бичиг боллоо.

Уг тойм судалгааг Нидерландын Засгийн газрын санхүүжилтээр 2019–2023 онд хэрэгжүүлж буй “Хүн худалдаалахтай тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх Монгол Улсын хүчин чармайлтыг бэхжүүлэх нь” төслийн хүрээнд хийж гүйцэтгэсэн бөгөөд төслийн хамт олон болон гүйцэтгэгч судлаач, мэргэжилтнүүдэд талархал илэрхийлье.

Л.НЯМГЭРЭЛ

**ГЭМТ ХЭРГЭЭС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ АЖЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ЗӨВЛӨЛИЙН
АЖЛЫН АЛБАНЫ ДАРГА**

Танилцуулга

Монгол Улсад хүний наймаатай тэмцэх чиглэлээр Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хууль (2012), Гэрч хохирогчийг хамгаалах тухай хууль (2013), Эрүүгийн хууль (2015), Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль (2017) болон эдгээр хуулийг даган гарсан 20 гаруй журам, Хүн худалдаалахтай тэмцэх үндэсний хөтөлбөр (2017–2021) зэрэгт дурдагдсан хохирогч хамгааллын үйл ажиллагаа хэрхэн хэрэгжиж байгаа бөгөөд эдгээр хуулийн хэрэгжилт, үр дагавар, нийгэмд болон хохирогчид үзүүлж буй нөлөөллийн талаар олон судалгаанууд хийгдсээр ирсэн. Энэ чиглэлээр бодлого, үйл ажиллагааны өнөөгийн байдал, бодлого, хууль эрхзүйн орчин, хохирогч хамгаалал, хэргийн шийдвэрлэлтийн талаар олон судалгаа хийгдэж, бодлого, үйл ажиллагаанд анхаарах асуудлуудын талаар үнэтэй санал зөвлөмжүүд гаргадаг. Асуудлыг олон талаас хөндсөн сайн мэдээллүүд нэгтгэгддэг боловч судалсан ажлын хүрээ нь давхцах, танилцуулга олон нийтэд болон бодлого боловсруулагч, хэрэгжүүлэгчдэд хүртээмжтэй биш байдаг нь судалгааны ажлын зорилго, гол үр дүнгээ алдахад хүргэдэг.

Тиймээс ГХУСАЗЗАА-ын захиалгаар судалгаануудын дүгнэлтэд үндэслэн дэвшүүлсэн санал зөвлөмжийг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг болох зорилгоор энэхүү тайланг тоймлон бэлтгэлээ. Судалгааны хүрээнд олон улсын, үндэсний эрх зүйн баримт бичгүүд, сүүлийн гурван жилийн хугацаанд буюу 2019–2021 оны хооронд ХХГХ-тэй тэмцэх чиглэлээр төр, төрийн бус (ТББ) болон олон улсын байгууллагуудаас гаргасан нийт 20 гаруй судалгаанаас 12 судалгааны тайлангуудад баримт бичгийн шинжилгээ хийж, дүгнэлт зөвлөмжийг хураангуйлан боловсрууллаа. (Хавсралт 1. Судлагдсан судалгааны ажлын жагсаалт).

Судалгаануудын мэдээллийг нэгтгэж, дүн шинжилгээ хийхдээ хууль эрхзүйн, бодлогын асуудал болон ХХГХ-тэй тэмцэх чиглэлд олон улсад нийтлэг ашиглагддаг 4Пи-гийн хүрээнд буюу хохирогч хамгаалал, урьдчилан сэргийлэлт, хэргийн шийдвэрлэлт, хамтын ажиллагаа гэсэн агуулгын хүрээнд, цаашид манай улсад хийх шаардлагатай гэж үзсэн дүгнэлт, зөвлөмжүүдийг нэгтгэн танилцуулж байна.

1. МОНГОЛ УЛС ДАХЬ ХҮН ХУДАЛДААЛАХ ГЭМТ ХЭРГИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Монгол Улсын Засгийн газраас хүн худалдаалахтай тэмцэх чиглэлээр тогтвортойгоор хүчин чармайлт гаргаж ирсэн ба хүн худалдаалахтай тэмцэх үйл ажиллагаа нь хэдийгээр манайд шинэ тутам сонсогддог ч хэдийнээ 20 гаруй жилийн туршлага хуримтлуулжээ. Монгол Улсын Засгийн газраас ХХГХ-тэй тэмцэх чиглэлээр тасралтгүйгээр, жилийн жилд ахисан түвшинд ажиллаж буй бөгөөд АНУ-ын Төрийн Департаментаас жил бүр эрхлэн гаргадаг “Хүн наймаалах асуудлын төлөв байдлын тухай” тайланд 2006 оноос эхлэн тайлангаа тогтмол илгээдэг ба хүн худалдаалахтай тэмцэхэд жил бүр тодорхой хэмжээний хүчин чармайлт гаргаж байгаа улс орнуудын нэгээр үнэлэгдэж 15 удаа хоёрдугаар шатлалд эрэмбэлэгдэж ирсэн.

Монгол Улс анх 2002 оны Эрүүгийн хуулийн 113 дугаар зүйл буюу Хүн худалдах, худалдан авах гэсэн бие даасан эрүүгийн гэмт хэргийг хуульчилж, 2008 онд НҮБ-ын Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг конвенцын нэмэлт протокол болох Хүн, ялангуяа эмэгтэйчүүд, хүүхэд худалдаалахаас урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, шийтгэх тухай протокол (Палермогийн протокол)-д нэгдэн орж, дотоодын хууль тогтоомжуудаа олон улсын стандартад нийцүүлэх ажлыг үе шаттайгаар хийсээр ирсэн. Палермогийн протокол нь хүн худалдаалах гэмт хэргийн талаар олон улсын түвшинд харилцан тохиролцсон тодорхойлолт бүхий албан ёсны хууль ёсны хэрэгсэл бөгөөд 2020 оны тавдугаар сарын байдлаар 178 улс энэхүү Протоколд нэгдсэн байна. Эрүүгийн хуульд 2008, 2015 онуудад нэмэлт өөрчлөлт оруулан, Палермогийн протоколын үндсэн зорилгын тодорхойлолтод нийцүүлэх алхмууд хийгдсээр байна.

2012 онд Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай бие даасан хууль баталж, энэ гэмт хэрэгтэй тэмцэх, хохирогчийг хамгаалахад салбар тус бүрийн үүрэг, оролцоог тодорхойлж өгсөн. Хохирогчийн зөрчигдсөн эрхийг сэргээх тал дээр бодлогын томоохон өөрчлөлтүүд гарсан нь Гэрч хохирогчийг хамгаалах тухай

хуулийг баталж, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд хохирогчийн эрхийг хамгаалах бүлэг орсон. Түүнчлэн, ХХГХ–тэй тэмцэх бодлого, хэрэгжилтийн хувьд олон ахиц гарч, Хүн худалдаалахтай тэмцэх Үндэсний хөтөлбөр (2005–2011, 2017–2021), Гэрч, хохирогчийг хамгаалах үндэсний хөтөлбөр (2016–2024)–ийг батлан хэрэгжүүлж, үйл ажиллагаа, бодлого, салбар дундын хамтын ажиллагааг удирдан зохицуулах Хүн худалдаалахтай тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх Дэд зөвлөлийг байгуулан ажиллаж, тодорхой үр дүнгүүд гарч эхэлж байна.

Хүн худалдаалах гэмт хэргийг илрүүлэх, мөрдөн шалгах, шийдвэрлэх тал дээр багагүй хүчин чармайлт гарч байгаа хэдий ч цагдаагийн байгууллагаас илрүүлсэн 2 хэрэг тутмын нэг нь шүүхэд шилжиж, шүүхэд шилжсэн 3 хэргийн нэг нь эцэслэн шийдвэрлэгдэж¹ байна.

2.1. ХҮН ХУДАЛДААЛАХ ХЭРГИЙН ДОТООД НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Улсын хэмжээнд 2017–2021 онд Цагдаагийн байгууллагаас 2017–2021 онд хүн худалдаалах, бэлгийн мөлжлөг, биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах 145 хэргийг илрүүлэн шалгаснаас шүүхээр 9 хэрэг эцэслэн шийдвэрлэгдсэн байна. Дотоод дахь хөдөлмөрийн болон бэлгийн мөлжлөгт өртүүлж буй ихэнх тохиолдлууд Улаанбаатар хотод бүртгэгджээ. Тодруулбал, 2019–2021 оны хооронд бүртгэгдсэн 65 хэрэгт 131 хохирогч тогтоогдсоны 66%² нь Улаанбаатар хотод³, Сонгинохайрхан болон Баянзүрх дүүрэгт энэ төрлийн гэмт хэргүүд илүү бүртгэгдсэн байна. Насанд хүрээгүй хохирогчдын тоо жил тутам нэмэгдэж, орон нутгаас хохирогч болох тохиолдлуудын тоо өсөж байгаа нь анхаарал татсан асуудалд зүй ёсоор орж байна. ЦЕГ–ын ирүүлсэн статистикаас үзвэл Эрүүгийн хуулийн 12.6 дугаар зүйлд заасан “Биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах” гэмт хэрэгт 2020 онд насанд хүрээгүй нэг хүн холбогдсон байна. Харин Зөрчлийн тухай хуулийн 6.18 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт заасан “Биеэ үнэлэн эсхүл бусдын биеийг үнэлэн бэлгийн харьцаанд орсон” зөрчилд 2018 онд 186, 2019 онд 138, 2020 онд 86 хүн буюу сүүлийн 3 жилд насанд хүрээгүй нийт 410 хүн холбогджээ. УИХ–аас 2016 онд баталсан Хүүхдийн эрхийн тухай болон Хүүхэд хамгааллын тухай хууль тогтоомжид хүүхдийн хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой тусгайлсан зохицуулалт агуулаагүй байна.

ХХГХ–ийн тохиолдол Улаанбаатар хотод өндөр байгаа нь нэг талаас хот, суурин газрын нийгэм, эдийн засгийн хөгжил, хөдөлмөр эрхлэлт, эрэлт, санхүүгийн боломжууд хотод илүү төвлөрч байгаатай холбоотой, хоёрдугаарт уг гэмт хэрэгтэй тэмцэх тогтолцооны чадавх мөн хотод илүү төвлөрч, илрүүлэлт сайн байгаатай холбон тайлбарлагдаж байна. Эрсдэлт хүчин зүйлсийн давхардлыг авч үзвэл Монгол Улсын хэмжээнд Улаанбаатар хотын дараа хилийн бүс нутгууд болох Өмнөговь, Дорноговь аймгууд эрсдэл өндөртөйд тооцогдож байна⁴. Дотоод шилжих хөдөлгөөн нэмэгдэж, ажлын байр, боловсрол, эрүүл мэндийн үйлчилгээ хайсан иргэдийн хот руу чиглэсэн хөдөлгөөн буурахгүй байгаагаас Улаанбаатар хотод оршин суух иргэдийн тоо 2018 онтой харьцуулахад 2020 оны байдлаар 5 хувиар өсжээ. Улирлын чанартай хөдөлмөр эрхлэлтийг хөдөөгөөс хот руу шилжин ирэгсэд, ялангуяа залуучууд бүрдүүлж байна.

Цахим орчны хяналтгүй байдал, интернэтийн зохисгүй хэрэглээ охид, эмэгтэйчүүд бэлгийн мөлжлөг, ХХГХ–ийн хохирогч болоход нөлөөлж байна. Тухайлбал, цахим орчныг ашиглаж биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах зорилгоор Facebook групп, инстаграм цахим хуудаснууд олноор нээгдэж энэ төрлийн гэмт хэрэг далд хэлбэрээр үйлдэгдэж байна. Олон нийтийн сүлжээнд тусгайлан нээсэн хуудсуудаар дамжуулан хохирогчдыг элсүүлж, гэмт этгээдүүд гар утас, мөнгө, эд зүйлийг нь дээрэмдэх, тохуурхан даажигнасан дүрс бичлэг хийн, олон нийтийн сүлжээнд байршуулах, ойр дотны хүмүүст нь үзүүлж биеэ үнэлэгч гэдгийг нь илчилнэ гэх зэргээр эмзэг байдлаар нь барьцаалан эрхшээл дарамтад оруулж, хүчээр биеийг нь үнэлүүлэн ХХГХ–ийн хохирогч болгож байна.

1 МУ–д ГХУСАЗЗ, Азийн сан, Дэлхийн зөн ОУБ, ХТЭТ нар “Хүн худалдаалах, түүнтэй төстэй хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хийсэн дүн шинжилгээ” судалгааны тайлан, 2022 он

2 2019–2021 оны хооронд ЦЕГ–т бүртгэгдсэн 131 хохирогчийн 66% (n=87) нь Улаанбаатар хотод, 6 хэрэг Өмнөговь аймагт, 38 нь хилийн чанадад бүртгэгдсэн байна.

3 МУ–д ГХУСАЗЗ, Нидерландын Засгийн газар, НҮБ–ын ОУШХБ, IRIM хамтран “Монгол Улс дахь хүн худалдаалах гэмт хэргийн шалтгаан, нөхцөл, хүн худалдаалах гэмт хэрэгт өртөмтгий болон тэсвэртэй байдлын суурь судалгааны тайлан”, УБ, 2022

4 МУ–д ГХУСАЗЗ, Нидерландын Засгийн газар, НҮБ–ын ОУШХБ, IRIM хамтран “Монгол Улс дахь хүн худалдаалах гэмт хэргийн шалтгаан, нөхцөл, хүн худалдаалах гэмт хэрэгт өртөмтгий болон тэсвэртэй байдлын суурь судалгааны тайлан”, УБ, 2022

Шүүхээр шийдвэрлэгдсэн хүн худалдаалах хэргүүд бүгд хүн худалдаалах гэмт хэргийн бэлгийн мөлжлөгийн зорилгоор үйлдэгдсэн бөгөөд бусад зорилгоор хүн худалдаалагдсан хэрэг шийдвэрлээгүй байна. Боолчлолын тухай конвенцод (1956) боолчлол, боолчлолтой төсөөтэй ёс заншлыг халах талаар заасан байдаг ба өрийн боолчлол, хамжлагат ёс, зарах, эрх чөлөөгүй байдлыг ойлгохоор тодорхойлж, улс орнууд хуулиараа энэ асуудлыг таслан зогсоход анхаарлаа хандуулахаар үүрэг хүлээсэн. Гэвч Хөдөлмөрийн тухай, Зөрчлийн тухай болон Эрүүгийн хуульд хүнийг өрийн төлөөс, хамжлага болгох, түүнд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тусгагдаагүй байна.

Мөн ХХГХ–тэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаануудад бэлгийн цөөнх буюу ЛГБТ хүмүүсийн асуудал орхигддог бөгөөд хэдийгээр ЦЕГ–т ХХГХ–ийн ЛГБТ хохирогч бүртгэгдээгүй ч хэлэлцүүлэг⁵ дурдагдсанаар тэд хөдөлмөрийн мөлжлөг, бэлгийн мөлжлөгт өртөх эрсдэлт бүлгийн нэгд тооцогдож байна.

2.2. ХҮН ХУДАЛДААЛАХ ХЭРГИЙН ГАДААД НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Хилийн чанадад ХХГХ–ийн хохирогч болсон Монгол Улсын иргэдийг эх оронд нь аюулгүйгээр авч ирэх үйл ажиллагааг төрийн, төрийн бус, олон улсын байгууллагууд хамтран зохион байгуулж байна. Монгол Улсын Засгийн газар, Гадаад харилцааны яам (ГХЯ)–ны мэдээллээр 2018–2020 оны хооронд 61 иргэнийг, цагдаагийн байгууллагын мэдээллээр 42 иргэнийг эх орондоо эгүүлэн авчирчээ. Уг тоон мэдээлэл нь тухайн хохирогч аль байгууллагад түрүүлж хандаж, хамтран ажилласнаас хамаарч байна⁶.

Хүснэгтээр үзүүлбэл,

Эх сурвалж	2018	2019	2020
ГХЯ–аас ирүүлсэн мэдээллээр	БНХАУ–28 АНУ–1	Камбож улс–4 Бүгд Найрамдах Киргиз улс–1 Филиппин улс–1 БНХАУ–17 Сингапур–4	Малайз улс–5
Эрүүгийн цагдаагийн албанаас ирүүлсэн мэдээллээр	БНХАУ–14 Малайз–2 Мьянмар–3 Камбож–4	Турк–1	Малайз улс–18

Монгол Улс сүүлийн жилүүдэд гадаадад ХХГХ–т өртөж хохирсон иргэдийг эх оронд нь эгүүлэн авчрах асуудалд онцгой анхаарал хандуулж байгаа бөгөөд сүүлийн гурван жилийн байдлаар Зүүн болон Зүүн өмнөд Азийн орнуудаас хохирогчдыг эх орондоо аюулгүйгээр эгүүлэн авч ирсэн байна. Цар тахлаас үүдэлтэй хилийн хориг, хөл хориотой холбоотойгоор дэлхийн ихэнх улс оронд ХХГХ–ийн гадагшаа чиглэсэн урсгал саармагжиж, эсрэгээр дотоод хөдөлгөөн нэмэгдсэн бол цар тахлын дараа улс орнуудын хил нээсэнтэй холбоотойгоор гадагшаа чиглэсэн эрсдэл нэмэгдэх хандлагатай байна⁷. Монгол Улсад илэрсэн хохирогчдын мэдүүлснээр ХХГХ–ийн хохирогчдыг өөр охидыг хуурч мэхлэн, авч ирэх шаардлага тавьж, элсүүлэгч болгож байгаа нь гэмт этгээдүүд баригдахгүй байх, эрүүгийн хариуцлага хүлээхгүй байх гол арга болсон нь анхаарал татаж байна. Хилийн чанадад очсоны дараа охид, эмэгтэйчүүдийг өөрсдийн эрхшээлд оруулах зорилгоор гадаад паспортыг нь хураан авч визний хугацааг санаатайгаар хэтрүүлэх, хуурамч штамп дарж өгөх, тодорхой нөхцөлгүйгээр визний хугацаа дуусахын өмнө “багана тойруулах” аргаар ХХГХ–ийн хохирогч болгож буй тохиолдлууд нийтлэг байна.

5 Хүүхэд хамгааллын түншлэлийн компакт төслийн хүрээнд зохион байгуулагдсан “Хүн худалдаалах гэмт хэргийг шийдвэрлэх ажиллагаа: Асуудал, шийдэл хэлэлцүүлэг”–т танилцуулсан ХХГХ–ийн чиг хандлага, түүнтэй тэмцэхэд тулгарч буй асуудал судалгааны үр дүнгийн хэсгээс, 2022., УБ

6 Мөн тэнд

7 Судлагдсан судалгаануудын нэгдсэн дүгнэлт

Одоогийн байдлаар гадаадын иргэд Монгол Улсад хөдөлмөр болон бэлгийн мөлжлөгт өртөн шүүхээр шийдвэрлэгдсэн тохиолдол гараагүй байна. Гэсэн хэдий ч энэ чиглэлд хийгдсэн олон судалгааны тайланд гадаадын иргэд Монгол Улсад ажиллаж хөдөлмөрлөх явцдаа мөлжлөгт өртөх эрсдэл өндөр байгааг дурджээ. Тодруулбал, гадаад улсын иргэдийг авчирч ажиллуулж байгаа Монгол дахь ажил олгогчид санаатайгаар цалин хөлсийг нь өгөхгүй удааснаар гадаад ажилтнаа хууль бус оршин суугч болгож⁸ гадаад иргэдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага (Гадаадын иргэн, харьяатын газар)–д хандан албадан гаргуулах хүсэлтийг гаргаж тухайн иргэний хөдөлмөрийн харилцааг дуусгавар болгох зөрчил гарч байсан. Энэ тохиолдолд гадаадын иргэд хөдөлмөрийн хөлсөө авч чадалгүйгээр Монгол Улсаас албадан гаргуулах буюу хөдөлмөр мөлжлөгийн хохирогч болох эрсдэлтэй байна. Манай улс цаг агаарын байдлаас шалтгаалан бүтээн байгуулалтын томоохон төслүүд улирлын чанартай байдаг нь гадаадаас ажиллах хүчин авахад ихээхэн нөлөө үзүүлдэг. Ялангуяа барилга, үйлдвэрлэл, газар тариалан, ой мод, загас, ан агнуур, бөөний болон жижиглэнгийн худалдаа, автомашины засвар, уул уурхайн салбарт гэрээгээр ажиллаж буй ажилчид ХХГХ–т өртөх эрсдэл өндөр байгааг олон улсын тайлангуудад дурдаж сануулсан⁹.

Тухайлбал, 2020 оны 9 дүгээр сард Монгол Улсад хөдөлмөр эрхэлж байсан Мьянмар Улсын гурван иргэн хөдөлмөрийн мөлжлөгт өртсөн гэдэг үндэслэлээр хуулийн байгууллагад хандсан бөгөөд тэднийг хамгаалах, туслалцаа үзүүлэх, эх оронд нь аюулгүйгээр буцаах ажиллагааг НҮБ–ын ОУШХБ, Хүйсийн тэгш эрх төв ТББ–ууд хамтран зохион байгуулсан. Гэвч тэдгээр иргэдэд цалин хөлсийг нөхөж олгоогүй бөгөөд нутаг буцсаны дараа хэргийг хэрэгсэхгүй болгож шийдвэрлэсэн байна.

Гадаадын иргэн ажиллуулах ажлын байрны төлбөр хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээтэй уялдан нэмэгдэж, мөн аж ахуй нэгжүүд цар тахлын дараах эдийн засгийн хямрал, санхүүгийн хүндрэлээс шалтгаалаад гадаадын иргэдийг ажил эрхлэх визээр бус, бизнес болон жуулчлалын визээр гэх мэт өөр ангиллын визээр авч ирэн ажиллуулж, эмзэг байдлыг далимдуулах, хохироох, хөдөлмөрийн болон бэлгийн мөлжлөгт өртөх эрсдэлтэй тул урьдчилан сэргийлэх, хяналт шалгалтын ажлуудыг өндөр түвшинд зохион байгуулах хэрэгцээ бий болсон¹⁰.

8 Гадаад иргэний эрх зүйн байдлын тухай хуулиар визний хугацаа хэтэрснээс хойш 2 сарын хугацаанд албан ёсоор мэдэгдээгүй тохиолдолд албадан гаргах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлдэг.

9 АНУ–ын Төрийн департамент, 2021 оны Хүн наймаалах асуудлын төлөв байдлын тухай тайлан

10 Судлагдсан судалгааны тайлангуудаас нэгтгэсэн дүн шинжилгээ болно.

3. ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙ, БОДЛОГО

Хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх эрх зүйн орчин бүрдсэн ч хэрэгжилт хангалтгүй байна. Монгол Улс хүн худалдаалах, түүнтэй төстэй гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх, хохирогч хамгааллын чиглэлээр 12 олон улсын гэрээнд нэгдэж¹¹, олон улсын өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлж байна. Монгол Улс нь 2008 онд Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг конвенцын нэмэлт болох Хүн, ялангуяа эмэгтэйчүүд, хүүхэд худалдаалахаас урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, шийтгэх тухай протокол¹² (цаашид Палермогийн протокол гэх)–д нэгдэн орж, соёрхон баталсан. Үүнээс хойш хүн худалдаалах явдалтай тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх, хохирогчийг хамгаалах чиглэлээр нэлээдгүй эрх зүйн актуудыг батлан гаргасан бөгөөд үүний хамгийн тод илрэл нь Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хууль¹³ юм. Тус хууль тогтоомж нь хэрэгжиж эхлээд 10 гаруй жил болж байгаа хэдий ч хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээг өнөөг хүртэл хийгээгүй байна. Түүнчлэн хуулийг даган гарах Хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх журам, Хохирогчийн нэр төр, аюулгүй байдлыг хангах журам, Хохирогчийн сэтгэл санааны хохирлыг тооцох аргачлал¹⁴ өнөөг хүртэл батлагдан гараагүй байна.

Хүн худалдаалахтай тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх асуудлыг хариуцсан Дэд зөвлөл байгуулагдсан. Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн¹⁵ 15.3 дахь хэсэгт улсын хэмжээнд тодорхой төрлийн гэмт хэргүүдээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг дагнан зохицуулах үүрэг бүхий дэд зөвлөлийг зохицуулах зөвлөлийн дэргэд ажиллуулах тухай заасан. Энэ хүрээнд Хүн худалдаалахтай тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах, мэргэжлийн удирдлагаар хангах, хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих чиг үүрэг бүхий Дэд зөвлөлийг Монгол Улсад Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах зөвлөлийн дэргэд байгуулсан. Зөвлөл ХЗДХЯ, ХНХЯ, ЭМЯ, БШУЯ, БОАЖЯ, ГХЯ–ны төрийн нарийн бичгийн дарга нар, ГИХГ, ЦЕГ, ЭЦА, ТЕГ, ХХЕГ, ТББ, ОУБ–ын төлөөллөөс бүрддэг. Энэ бүрэлдэхүүнд **Эс, эд эрхтнийг шилжүүлэн суулгах үйл ажиллагааг зохицуулах албаны** төлөөллийг¹⁶ оруулах.

Хүн худалдаалахтай тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх Дэд зөвлөлөөс жил энэ төрлийн гэмт хэргийн төлөв байдлыг тайланг нэгтгэн гаргаж байх. Одоогийн байдлаар Дэд зөвлөлөөс үйл ажиллагааны жилийн тайлан гаргадаггүй. Жил бүр тайлан гаргаснаар хүн худалдаалах гэмт хэргийн шалтгаан, нөхцөл, эмзэг байршил, урсгал чиглэлийн мэдээллийг шинэчлэн боловсруулж, энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг төлөвлөж, Дэд зөвлөлийг тодорхой шийдвэр гаргах, хэрэгжүүлэхэд нь дэмжин ажиллахад чухал ач холбогдолтой.

Хүн худалдаалахтай тэмцэх үйл ажиллагааны зарчмыг нарийвчлан боловсруулах шаардлагатай байна. Энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх үүрэг хүлээсэн субъектүүд чиг үүргийнхээ талаар нэг мөр ойлголтоотой, хоорондын үйл ажиллагааны уялдаа холбоог хангах үүднээс хуулиар тодорхойлсон үйл ажиллагааны зарчмыг нарийвчлах тухайлан хүүхдийн дээд ашиг сонирхлыг хамгаалах зарчмыг хуульд тусгах хэрэгцээтэй байна¹⁷.

Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээг хийх хэрэгцээ үүссэн байна. Нэгдүгээрт, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн¹⁸ 51–р зүйлийн 51.3 дахь хэсэгт хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээг хууль тогтоомжийг дагаж мөрдсөнөөс хойш 5 жил тутамд хийж байхыг хуульчилсан¹⁹.

11 Албадан хөдөлмөрийн тухай ОУХБ–ын 29–р конвенц МУ 2005 онд нэгдэн орсон. Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал МУ 1961 онд нэгдэн орсон. Боолчлол, боолын худалдаа болон боолчлолтой адилтгах ёс заншлыг устгах тухай нэмэлт конвенц МУ 1968 онд нэгдэн орсон. Албадан хөдөлмөрийг устгах тухай ОУХБ–ын 105–р конвенц МУ 2005 онд нэгдэн орсон. Эмэгтэйчүүдийг алагчлах бүх хэлбэрийг устгах тухай конвенц МУ 1981 онд нэгдэн орсон. Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц МУ 1990 онд нэгдэн орсон. Хүүхдийг хамгаалах болон улс хооронд үрчлэх асуудлаар хамтран ажиллах тухай конвенц МУ 2000 онд нэгдэн орсон. Олон Улсын Эрүүгийн шүүхийн Ромын дүрэм МУ 2002 онд нэгдэн орсон. Хүүхдийн хөдөлмөрийн тэвчшгүй хэлбэрийн тухай ОУХБ–ын 182–р конвенц МУ 2001 онд нэгдэн орсон. Хүүхдийн эрхийн конвенцын нэмэлт Хүүхдийг худалдах, хүүхдийн биеийг үнэлэх, хүүхдийг садар самуунд сурталчлахын эсрэг протокол МУ 2001 онд нэгдэн орсон. Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг НҮБ–ын конвенц МУ 2008 онд нэгдэн орсон. Үндэстэн дам насан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг НҮБ–ын конвенцын нэмэлт Хүн, ялангуяа эмэгтэйчүүд, хүүхэд худалдаалахаас урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, шийтгэх тухай протокол МУ 2008 онд нэгдэн орсон.

12 Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага (НҮБ)–ын Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг конвенц <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/INTOC.html>

13 Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2012 он, Дугаар 07

14 Дэлхийн зөн ОУБ, Азийн сан, Ирим судалгааны хүрээлэн “Хүүхэд хамгааллын түншлэлийн компакт: Хүн худалдаалахаас хүүхдийг хамгаалах нь төслийн суурь судалгаа” судалгааны тайлан, 2021 он, хуудас 75

15 Төрийн мэдээлэл: 2019 он, Дугаар 42

16 МУ–д ГХУСАЗЗ, Нидерландын Засгийн газар, НҮБ–ын ОУШХБ, IRIM судалгааны хүрээлэн “Монгол Улс дахь хүн худалдаалах гэмт хэргийн шалтгаан, нөхцөл, хүн худалдаалах гэмт хэрэгт өртөмтгий болон тэсвэртэй байдлын суурь судалгаа” судалгааны тайлан, 2022 он хуудас 100

17 2017 онд АНУ–ын Төрийн департамент, Азийн сан, ХТЭТ нар “Хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх хохирогч төвтэй аргачлалыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой Монгол Улсын хууль тогтоомж болон сургалтын гарын авлагыг харьцуулах, албан хаагчдын чадавхыг үнэлэх” судалгааны зорилго нь хууль хяналтын байгууллага, шүүх эрх мэдлийн байгууллагын алба хаагчдаас хүн худалдаалах гэмт хэргийн талаарх ойлголт мэдлэг, хандлагыг тодорхойлох, энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй холбоотой эрүүгийн хэргийн хянан шийдвэрлэх ажиллагаа, хохирогч, гэрчийг хамгаалахад ажиллаж буй өнөөгийн нөхцөл байдал, түүнчлэн хүн худалдаалах гэмт хэргийн асуудлаар алба хаагчдыг мэргэжлүүлэх сургах сургалтын чанар, үр дүнг үнэлэх, төрийн байгууллагуудын хамтын ажиллагаанд гарч буй хүндлэл, бэрхшээлийг тодруулах, сургалтын аргачлалыг сайжруулахад цаашид анхаарах зөвлөмжийг боловсруулан гаргахад чиглэсэн. Судалгаанд шүүгч, прокурор, цагдаа, хил хамгаалах, гадаад иргэн, харьяатын газрын алба хаагчдаас санамсаргүй түүврийн аргаар нийт 381 хүнийг хамруулсны 107 нь орон нутгаас оролцлоо. Улаанбаатар хот, хуудас 9–16

18 Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2015 он, Дугаар 25

19 МУ–д ГХУСАЗЗ, Азийн сан, Дэлхийн зөн ОУБ, ХТЭТ нар “Хүн худалдаалах, түүнтэй төстэй хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хийсэн дүн шинжилгээ” судалгааны тайлан, 2022 он, хуудас 86

Хоёрдугаарт, Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хууль 2012 онд батлагдсан. Тус хуулийг найман зарчмын хүрээнд үнэлэхэд дотоодын хууль тогтоомж хэрэгжилт хангалттай, хангалттай сайн гэж нийт оролцогчдын (шүүгч, прокурор, цагдаа, хил хамгаалах, гадаад иргэн, харьяатын газрын алба хаагч) 32.6 хувь (118) нь, олон улсын стандарт, гэрээ, конвенцын хэрэгжилт 32 хувь (116) хангалттай, сайн хэрэгждэг гэж үнэлсэн. Харин хохирогчийн нэр төрийг хүндэтгэх асуудал хангалтгүй гэж 72 хувь (260), хохирогчийг үл буруутгах, хохирогчийн аюулгүй байдлыг хангах, хувийн нууцыг хамгаалах асуудал хангалттай бус гэж 62.6 хувь (226) нь хариулснаас харахад хуулийн хэрэгжилт хангалтгүй байна гэж дүгнэжээ²⁰.

Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч гэсэн тодорхойлолтын агуулга, хийдлийн зөрүүг арилгах шаардлагатай байна. 2012 оны Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуульд хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч гэдгийг тусгайлан анх удаа хуульчилсан. Энэ нь бусад эрх зүйн баримт бичигт тусгагдсанаас илүү өргөн хүрээнд тодорхойлогдсон. Тус хуульд хохирогчоор тогтоогдсоноос үл хамааран хүн худалдаалах гэмт хэрэгт өртсөн хохирогч үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагад хандаж үйлчилгээ авах боломжийг бүрдүүлсэн нь хохирогчдод ээлтэй зохицуулалт болсон. Гэсэн хэдий ч Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль болон Гэрч хохирогчийг хамгаалах тухай хууль дахь “хохирогч”-ийн тодорхойлолтыг Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийн тодорхойлолттой нийцүүлэх²¹ шаардлага байна.

Хүснэгтээр харуулбал,

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль (2017) ²²	Гэрч хохирогчийг хамгаалах тухай хууль (2013) ²³	Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хууль (2012) ²⁴
8.1 дүгээр зүйл. Хохирогч 1. Гэмт хэргийн улмаас амь нас, эрүүл мэнд, бусад эрх, эрх чөлөө, эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус хохирол хүлээсэн хүн, хуулийн этгээдийг хохирогч гэнэ. 2. Шүүх, прокурор, мөрдөгч хохирогчоор тогтоох тухай шийдвэр гаргана.	4 дүгээр зүйл. Хуулийн нэр томьёоны тодорхойлолт 4.1.1. “гэрч, хохирогч” гэж Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасан гэрч, хохирогчийг Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуульд заасан гэрчийг	3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томьёоны тодорхойлолт 3.1.2. “хохирогч” гэж Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасны дагуу эрүүгийн хэрэг үүсгэсэн, хохирогчоор тогтоосон эсэхээс үл шалтгаалан хүн худалдаалахын улмаас эрх, эрх чөлөө, ашиг сонирхол нь зөрчигдсөн хүнийг

Эрүүгийн хуулийн 13.1 дүгээр зүйлд заасан ХХГХ-ийн зохицуулалт нь Палермогийн протоколын тодорхойлолттой агуулгын хувьд нийцсэн боловч Эрүүгийн хуулийн хуульд ХХГХ-ийн төрөл хэлбэрүүдийг бие даасан гэмт хэрэг болгон хуульчилсан. Эрүүгийн хуульд ХХГХ-ийн хэлбэр болох бэлгийн мөлжлөг, албадан хөдөлмөрлүүлэх, хүний цус, эс, эд эрхтнийг хууль бусаар авах, хүүхдээр гуйлга гуйлгах, хүүхэд худалдах, хүүхдэд садар самууныг сурталчлах, уруу татах, хүүхдээр тэвчишгүй хөдөлмөр эрхлүүлэх зэрэг үйлдлийг давхардуулсан зохицуулалт нь мөрдөн шалгах, хэрэг хянан шалгах ажиллагаанд эргэлзээтэй нөхцөл байдлыг үүсгэж, гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд ял завших боломжийг бий болгож байна²⁵.

Хүн худалдаалах, онцгойлон хүүхэд худалдаалах гэмт хэргийн эрх зүйн орчинг сайжруулах шаардлагатай байна. Монгол Улс нь олон улсын гэрээ, конвенцод нэгдэн орж, үндэсний хууль тогтоомжийг олон улсын гэрээний хэм хэмжээнд нийцүүлэх ажил хангалттай хийгдсэн. Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуульд хүн худалдаалах гэмт хэрэгт өртсөн хохирогчдод үзүүлэх үйлчилгээг үнэ төлбөргүй байна гэж заасан хэдий ч энэ хэрэгждэггүй. Тус хуулийг даган гаргах “Хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх журам”, “Хохирогчийн нэр төр, аюулгүй байдлыг хангах журам”, “Хохирогчийн сэтгэл санааны хохирлыг тооцох” аргачлалыг өнөөг хүртэл гаргаагүй байна.

20 АНУ-ын Төрийн департамент, Азийн сан, ХТЭТ нар “Хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх хохирогч төвтэй аргачлалыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой Монгол Улсын хууль тогтоомж болон сургалтын гарын авлагыг харьцуулах, албан хаагчдын чадавхыг үнэлэх” судалгааны тайлан, 2017 он, хуудас 9–16

21 2017 оноос хийгдсэн судалгааны бүхий л тайланд “хохирогч” гэсэн нэр томьёог бусад хууль тогтоомжтой нийцүүлэх гэсэн дүгнэлт, санал, зөвлөмжид гарсан байдаг.

22 Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2017 он, Дугаар 23

23 Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2013 он, Дугаар 30

24 Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2012 он, Дугаар 07

25 МУ-д ГХУСА33, Азийн сан, Дэлхийн зөн ОУБ, ХТЭТ нар “Хүн худалдаалах, түүнтэй төстэй хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хийсэн дүн шинжилгээ” судалгааны тайлан, 2022 он, хуудас 82

Хүүхэд хамгаалал, хүүхдийн эрхийн асуудал нэгдмэл бус байна²⁶. Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл, хүн худалдаалах гэмт хэрэг, хууль зөрчсөн хүүхдийн асуудал хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагынх, хүүхдийн тэвчишгүй хөдөлмөр, эрсдэлт нөхцөл, эмзэг байдлыг хамгаалах асуудал нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын чиг үүрэгт хамаардаг. Эдгээр чиг үүргийн хүрээнд хэрэгжүүлж буй ажлыг нэгдсэн удирдлагаар хангах, хэрэгжилтэд хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ хийх ажил хангалтгүй байна.

Шүүхийн практикт Монгол Улсын нэгдсэн орсон олон улсын гэрээ, конвенцыг хэрэглэж эхэлсэн²⁷ байна. Хэдийгээр олон улсын гэрээг хэрэглэж байгаа хэдий ч хэрэгт ач холбогдол бүхий бусад баримт бичгүүд тухайлбал эрүүгийн хэргийн талаар эрх зүйн харилцан туслалцаа үзүүлэх гэрээг ашиглан хэргийн нөхцөл байдлыг тал бүрээс нь бүрэн, бодитой тогтоох эрх зүйн боломж бүрдсэн байхад түүнийг ашиглан гадаад улсад нотлох баримтыг цуглуулах, бэхжүүлэх ажиллагаа явуулах байдал хангалтгүй байна.

Улс хооронд байгуулдаг эрх зүйн харилцан туслалцаа үзүүлэх гэрээг нэмэгдүүлэх шаардлагатай байна. Монгол Улс нь одоогийн байдлаар нийт 17 улстай эрүүгийн хэргийн талаар эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх гэрээ байгуулсан байна. Цаашид Монгол Улсын иргэд ХХГХ-ийн хохирогч болсон Норвеги, Швед, Бельги, Камбож, Герман, Хонгконг, Япон, Малайз, Филиппин, АНУ зэрэг улс оронтой эрүүгийн хэргийн талаарх эрх зүйн харилцан туслалцаа үзүүлэх гэрээ байгуулах²⁸. Хилийн чанадад хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч илэрсэн тохиолдолд эх орондоо эгүүлэн авчрах ажлыг удирдан зохион байгуулах, салбар дундын уялдааг хангах нь чухал байна. Мөн түүнчлэн гадаад улсад хүн худалдаалах болон түүнтэй төстэй гэмт хэрэгт нотлох баримт цуглуулах шаардлагатай байдаг. Тиймээс эрүүгийн хэргийн талаарх эрх зүйн харилцан туслалцаа үзүүлэх гэрээг бусад улс оронтой байгуулах нэн шаардлагатай байна.

Биеэ үнэлэхийг зохион байгуулахыг гэмт хэрэгт тооцох болсон. Шинэчлэн найруулсан Зөрчлийн тухай хуулийн 6.18 дугаар зүйлийн 6.18.4 дэх хэсэгт Биеэ үнэлэн бусадтай бэлгийн харьцаанд орсон, эсхүл бусдын биеийг үнэлэн бэлгийн харьцаанд орсон, 6.18.7 дах хэсэгт өөрийн эзэмшлийн байр, газарт биеэ үнэлэхийг зохион байгуулсан, биеэ үнэлэхэд зуучилсан үйлдлийг тус тус зөрчил гэж хуульчилсан²⁹. Харин биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах, зөрчлийн гаралт, нийгмийн аюулын шинж, байдлыг үндэслэн УИХ-с 2020 оны 01 дүгэр сарын 10-ны өдрийн Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах хуулиар 6.18.7 дахь хэсгийг хүчингүй болгож мөн өдөр Эрүүгийн хуулийн 12.6 дугаар зүйлд Биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах гэмт хэргийг хуульчилсан.

Төрийн байгууллага, үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагуудын мэдээлэл солилцох ажиллагааг сайжруулах шаардлагатай байна. Өнөөг хүртэл нэгдсэн мэдээлэл солилцох ажиллагаа дутмаг байгааг судалгааны үр дүнгийн тайлангуудад дурдсан. Тухайлан Гадаадын иргэн харьяатын газар, Цагдаагийн байгууллага, Хөдөлмөр, халамж, үйлчилгээний газар, Хөдөлмөрийн асуудал хариуцсан байцаагч зэрэг төрийн байгууллагуудын уялдаа холбоог сайжруулах, дүн мэдээ, мэдээлэл, судалгаа солилцох цахим мэдээллийн системтэй холбох, хамтран хянан шалгалт хийх боломжийг бүрдүүлэх нь чухал байна.

Хөдөлмөрийн мөлжлөг нь Монгол Улсад улам нэмэгдэж буй чиг хандлага болж байгаа боловч хууль эрх зүйн хязгаарлагдмал байдал, тогтолцооны түвшинд энэ төрлийн гэмт хэргийг илрүүлэх, тэмцэх үйл ажиллагаа дутмаг байгаагаас өнөөдрийн хөдөлмөр мөлжлөгийн хэрэг нь илэрч, зохих ёсоор шийдвэрлэгдэж чадахгүй байна³⁰.

26 Дэлхийн зөн ОУБ, Азийн сан, Ирим судалгааны хүрээлэн "Хүүхэд хамгааллын түншлэлийн компакт: Хүн худалдаалахаас хүүхдийг хамгаалах нь төслийн суурь судалгаа" судалгааны тайлан, 2021 он, хуудас 75–82

27 МУ–д ГХУСАЗЗ, Азийн сан, Дэлхийн зөн ОУБ, ХТЭТ нар "Хүн худалдаалах, түүнтэй төстэй хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хийсэн дүн шинжилгээ" судалгааны тайлан, 2022 он, хуудас 84

28 Мөн тэнд, хуудас 86

29 МУ–д ГХУСАЗЗ, Азийн сан, Дэлхийн зөн ОУБ, ХТЭТ нар "Хүн худалдаалах, түүнтэй төстэй хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хийсэн дүн шинжилгээ" судалгааны тайлан, 2022 он, хуудас 83

30 МУ–д ГХУСАЗЗ, Нидерландын Засгийн газар, НҮБ–ын ОУШХБ, IRIM судалгааны хүрээлэн "Монгол Улс дахь хүн худалдаалах гэмт хэргийн шалтгаан, нөхцөл, хүн худалдаалах гэмт хэрэгт өртөмтгий болон тэсвэртэй байдлын суурь судалгаа" судалгааны тайлан, 2022 он, хуудас 91

Хүүхдийн хөдөлмөрийн асуудлыг анхааралдаа авах. Хүүхдийг хэт олон цагаар эсвэл олон өдрөөр ажиллуулах, ажлын байранд хийх ажил болон гүйцэтгэх нөхцөл тодорхойгүй байх, цалингүй эсвэл бага цалинтай ажиллуулах, цалингаа үндэслэлгүй хасуулах, цалин хөлсөө эцэг, эх, асран хамгаалагч болон зуучлагч зэрэг бусад этгээдэд суутгуулах эсвэл шууд өгөх, нийгмийн хамгаалалд хамрагдах боломжгүй байх, боловсролын үйлчилгээнд хамрагдахгүй, нийгмийн амьдралаас тусгаарлагдсан нөхцөлд ажил хөдөлмөр эрхлэх зэрэг мөлжлөгийн шинжтэй нөхцөлүүд хүүхдийн хөдөлмөрийн харилцаанд тулгарах нь элбэг байгаа талаар судалгааны тайлангуудад нийтлэгээр дурджээ.

Хөдөлмөрийн хяналтын байцаагчдыг мэргэшүүлэн сургах, хяналтын чиг үүргийг бусад хууль тогтоомжтой уялдуулах, сайжруулах. Судалгаагаар хоёр хүн тутмын нэг нь өмнө нь хөдөлмөрийн мөлжлөгт өртсөн байх шинжтэй³¹ байна гэсэн үр дүн гарсан. 2021 оны байдлаар улсын хэмжээнд ердөө 87 хөдөлмөрийн байцаагч байгаа бөгөөд Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газарт зургаа, нийслэлд 35, үлдсэн нь аймаг орон нутагт ажиллаж байна³². Мөн албадан хөдөлмөр эрхлүүлэх гэмт хэргийг хянан шалгах байцаагчдад зориулсан сургалт дутмаг байна. Хөдөлмөрийн байцаагчид Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуульд заасны дагуу гэнэтийн хяналт шалгалт хийх эрхгүй байна³³. Хуулийн дагуу аливаа байгууллагад хөдөлмөрийн хяналт шалгалт хийхээс тав хоногийн өмнө зайлшгүй бичгээр урьдчилан мэдэгдэх ёстой байдаг нь ажил олгогчдод аливаа зөрчлөө нуун дарагдуулах боломжийг олгож байж болзошгүй юм. Тиймээс Хөдөлмөрийн хяналтын улсын байцаагчдын ААНБ, ажлын байранд гэнэтийн хяналт шалгалт хийх эрхийг Хөдөлмөрийн тухай хуулийн³⁴ шинэчилсэн найруулгын 162.2.1 дэх заалттай уялдуулан Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль болон холбогдох журамд тусгах. (Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар 2022 онд татан буугдаж хууль тогтоомжийн нэмэлт өөрчлөлтүүд хийгдэж байгаа тул хэрхэн өөрчлөгдөж байгааг судлах хэрэгцээ шаардлага үүсэж байна)

Хохирогчийн сэтгэл санааны хохирлыг тооцох аргачлалыг боловсруулан батлах. Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийн 15 дугаар зүйлд заагдсан хохирогчийн сэтгэл санааны хохирлыг тооцох аргачлалыг боловсруулан батлуулах. Одоогийн мөрдөж буй Эрүүгийн хуульд хохирогчид учирсан хохирлыг дан ганц **бие махбодод учирсан гэмтлийг зэргээр биш** хөнгөн, хүндэвтэр, хүнд хохирол гэж тодорхойлон зааж өгсөн. Тодорхойлсон сэтгэл зүйн гэмтэл (учирсан хохирол)–ийн сэргээгдэх хугацаа, хохирогчийн нас зэргээс хамаарсан байдлаар нь биед нь хөнгөн, хүндэвтэр, хүнд хохирол учирсан болохыг тогтоосон аргачлалыг бий болгох.

4. ХОХИРОГЧ ХАМГААЛАЛТ

ХХГХ–ийн “хохилогч” гэх тодорхойлолтыг 2012 онд Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулиар анх хуульчилсан. Уг тодорхойлолт нь бусад эрүүгийн холбогдох хуулиуд дахь хохирогчийн тодорхойлолтоос илүү өргөн хүрээнд хохирогчийг авч үзсэнээрээ хохирогчид илүү ээлтэй заалт болсон гэж үздэг. Тодруулбал, Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуульд цагдаа, шүүхийн байгууллагаар хохирогчоор тогтоогдсон эсэхээс үл хамааран ХХГХ–ийн хохирогч нь үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагад хандан тусламж, үйлчилгээ авах боломжийг бүрдүүлсэн. Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуульд зааснаар хохирогчид таван төрлийн нөхөн сэргээх үйлчилгээг үнэ төлбөргүй үзүүлэхээр заасан. Үүнд хохирогчдод нэн тэргүүнд шаардлагатай тусламж дэмжлэг болох хамгаалах байр, хоол, хүнс, эрүүл мэндийн яаралтай тусламж үйлчилгээ зэрэг анхан шатны үйлчилгээ багтсан бөгөөд тусгайлсан журмуудаар зохицуулахаар болсон.

Хүн худалдаалахтай тэмцэх эрх зүйн орчин тодорхой болсон ч нэгдсэн аргачлал, удирдамжгүй байна. Төрийн болон ТББ–ын аль алинд нь хохирогчийг илрүүлэх, тогтоох, тодорхойлох нэгдсэн аргачлал, удирдамж байхгүй, байгууллага тус бүр өөр өөр бичиг баримтын хүрээнд хохирогчоо тогтоож байна. Иймд үндэсний хэмжээнд ХХГХ–ийн хохирогчийг таньж мэдэх, илрүүлэх, тогтоох нэгдсэн, хүлээн зөвшөөрөгдсөн удирдамжийг боловсруулах, батлуулах хэрэгцээ бий болсон байна.

31 МУ–д ГХУСАЗЗ, Нидерландын Засгийн газар, НҮБ–ын ОУШХБ, IRIM судалгааны хүрээлэн “Монгол Улс дахь хүн худалдаалах гэмт хэргийн шалтгаан, нөхцөл, хүн худалдаалах гэмт хэрэгт өртөмтгий болон тэсвэртэй байдлын суурь судалгаа” судалгааны тайлан, 2022 он, хуудас 14

32 Мөн тэнд, хуудас 15

33 Мөн тэнд, хуудас 15

34 Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2021 он, Дугаар 31

Хохирогчдод үйлчилгээ үзүүлэх эрх зүйн орчин бий болсон байна. Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуульд хохирогчдод үзүүлэх таван төрлийн үйлчилгээг³⁵ (Эрүүл мэндийн нөхөн сэргээх эмчилгээ, сэтгэцийн нөхөн сэргээх эмчилгээ, ажлын байраар хангах, мэргэжлийн сургалтад хамруулах, хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх, гадаад улсад МУ–ыг төлөөлөн суугаа дипломат төлөөлөгчийн болон консулын газраас хохирогчийг түр хугацаагаар орон байр, хоол хүнсээр хангах, гадаад паспорт, түүнтэй адилтгах баримт бичиг олгох, эх оронд нь буцаан авчрах) хуульчилж, төрөөс бүрэн санхүүжүүлэхээр тусгасан бөгөөд хохирогчдод үйлчилгээ үзүүлэх найман журмаас тав нь батлагдсан байна. Журмуудаас гадна ХХГХ–ийн хохирогчдод үзүүлэх нийгмийн үйлчилгээ үзүүлэх стандартыг баталж, ТББ–ууд мөрдөж ажиллахаар зохицуулсан нь хүний эрх, хохирогч төвтэй хандлагыг бүх түвшинд төлөвшүүлж ажиллахад дөхөм болсон байна.

ХХГХ–ийн хохирогчид үзүүлэх үйлчилгээг тодорхойлсон боловч хэн хэрхэн, ямар санхүүжилтээр үзүүлэх талаарх нарийвчилсан зохицуулалт тусгагдаагүй байна. Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуульд хохирогчдод үзүүлэх таван төрлийн үйлчилгээг хуульчилж, төрөөс бүрэн санхүүжүүлэхээр тусгасан бөгөөд үйлчилгээ үзүүлэх найман журмаас тав нь батлагдсан байна.

Хүснэгтээр харуулбал,

Д/Д	Нэр	Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хууль	Батлагдсан он, сар, өдөр	Агуулга
1	Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчид үйлчилгээ үзүүлэх	5–р зүйл: 5.3.2. 12–р зүйл: 12.1.5. 12.2. Дахь заалт	Гадаад харилцааны сайдын тушаал 2013.11.15 Дугаар А/91	Хилийн чанадад хүн худалдаалах болон бусад төрлийн хүнд, онц хүнд гэмт хэргийн хохирогч болсон Монгол Улсын иргэний аюулгүй байдлыг хангах, эрх ашгийг хамгаалах, эх оронд нь буцаах хүртэлх хугацаанд Дипломат төлөөлөгчийн газраас түр хугацаагаар орон байр, хоол хүнсээр хангах, гадаад паспорт, түүнтэй адилтгах баримт бичиг олгох, эх оронд нь буцаан авчрах зэрэг хуульд заасан бусад үйлчилгээг үзүүлэхээр зохицуулсан.
2	Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчид сэтгэцийн нөхөн сэргээх тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх	5–р зүйл: 5.5.1. 5.5.2. 12–р зүйл: 12.1.1. 12.1.2. 12.2. Дахь заалт	Эрүүл мэндийн сайдын тушаал 2013.12.09 Дугаар А/462	ХХГХ–ийн хохирогч болсон, сэтгэлзүйн цочмог болон архаг хариу урвалууд илэрсэн, сэтгэц, зан үйлийн эмгэг, сэтгэл түгших, нойрны, биеийн хэлбэрийн, сэтгэл гутрах ба сэтгэл хөөрөх эмгэг, гэмтлийн дараах стрессийн эмгэг, дасан зохицохуйн эмгэг, хувирах болон хуваагдах эмгэг, солиорох эмгэгт өртсөн өвчтөнүүдэд сэтгэцийн эрүүл мэндийн нөхөн сэргээх тусламж үйлчилгээг хэрхэн үзүүлэхийг зохицуулсан.
3	Хохирогчийг ажлын байраар хангах, мэргэжлийн сургалтад хамруулах үйлчилгээ үзүүлэх	12–р зүйл: 12.1.3. 12.2. Дахь заалт	Хөдөлмөрийн сайдын тушаал 2015.07.09 Дугаар А/135	Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуульд заасны дагуу хамгаалалтад байгаа ХХГХ–ийн хохирогчийг, онцгой тохиолдолд хохирогчийн хамт амьдардаг гэр бүлийн гишүүдийг мэргэжлийн сургалтад хамруулах, эсхүл ажлын байраар хангах ажлыг Тахарын албатай хамтран зохион байгуулахаар журамласан.

³⁵ Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийн 12 дугаар зүйл буюу Хохирогчид үзүүлэх халамж, үйлчилгээ

4	Урамшуулал олгох журам	16-р зүйл: 16.3.4. 16.5. Дахь заалт	Хууль зүйн сайдын 2016.01.11 А/08	ХХГХ-тэй тэмцэх чиглэлээр идэвхтэй, үр дүнтэй ажиллаж байгаа байгууллага, хувь хүнийг урамшуулах талаар зохицуулсан.
5	Хүүхдийг Монгол улсын хилээр нэвтрүүлэхэд хяналт тавих журам	5-р зүйл: 5.8. 5.8.1. 5.8.2. 5.8.3. Дахь заалт	Хууль зүйн сайдын 2017.03.03 А/49 (2020 оны А/96 тушаалаар өөрчлөн найруулсан)	Монгол Улсын иргэн 18 нас хүртэлх хүүхдийг хилээр нэвтрүүлэхэд хяналт тавих үйл ажиллагаатай холбогдсон харилцаа, итгэмжлэлийн үндсэн дээр бусдын хүүхдийг харгалзан гадаадад зорчиж буй иргэний холбогдох мэдээллийг нягтлан шалгах асуудлыг зохицуулсан. 2020 онд журамд нэмэлт өөрчлөлт оруулан найруулж, холбогдох маягтуудыг баталсан.

Эдгээр үйлчилгээг үзүүлэхтэй холбоотой санхүүжилтийн эх үүсвэр болон хэрэгжилтэд хэрхэн хяналт тавих хуульд нарийвчлан заагаагүйгээс хэрэгжилтийг үнэлэх боломжгүй байна.

Мөн ХХГХ-ийн хохирогчдод үзүүлэх нийгмийн үйлчилгээ үзүүлэх стандартыг баталж, ТББ-ууд мөрдөж ажиллахаар зохицуулсан нь хүний эрх, хохирогч төвтэй хандлагыг бүх түвшинд төлөвшүүлж ажиллахад дөхөм болсон байна.

Хүснэгтээр харуулбал,

Стандартын нэр, дугаар	Зорилго	Агуулга
2009 онд Стандартчилал, хэмжил зүйн газраас "Хохирогчийг хамгаалах байрны үйлчилгээнд тавих нийтлэг шаардлага" –ыг (MNS6040:2009) баталсан. Энэ стандартыг 2019 онд Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын хэрэгжилттэй холбоотойгоор нэмэлт өөрчлөлт оруулан шинэчлэн баталсан (MNS 6040:2019) шинэчилсэн стандартыг дагаж мөрдөж байна.	Энэхүү стандартын зорилго нь хүчирхийллийн хохирогчийг түр хамгаалан байрлуулах байр ажиллуулах, тэдний амь нас, эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хамгаалах үйлчилгээнд тавих нийтлэг шаардлага, хэм хэмжээг тогтоож мөрдүүлэх.	Шинэчлэгдэн батлагдсан хамгаалах байрны стандартад ХХГХ-ийн хохирогчийг хамгаалах асуудал тусгагдаагүй.
2013 онд Стандартчилал, хэмжил зүйн газраас "Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчид үзүүлэх нийгмийн үйлчилгээнд тавих нийтлэг шаардлага" (MNS 6418:2013)	Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчид үзүүлэх олон нийтэд түшиглэсэн халамжийн үйлчилгээнд тавих нийтлэг шаардлага, уг үйлчилгээний орчныг тодорхойлох, улмаар үйлчилгээний чанарыг дээшлүүлэх явдал юм.	Стандартыг хэрэгжүүлэгч нь ТББ-ууд бөгөөд хохирогч хамгааллын үйлчилгээний тодорхойлолт тусгагдаагүй. ХХГХ-ийн хохирогчийг тогтоох маягт, хохирогчид үзүүлэх үйлчилгээний төрөл, хэлбэр, үйлчилгээний үе шатуудад тавигдах шаардлагыг тогтоож өгсөн. Мөн хэн хяналт тавих нь тодорхойгүйгээс хэрэгжилт хангалттай биш байна.

ХХГХ-ийн хохирогчдод туслалцаа, үйлчилгээ үзүүлэх зарим журмууд батлагдаагүй байна. Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хууль батлагдаад 10 гаруй жил болж байгаа ч хуулийг дагаж гарах журмууд бүрэн батлагдаагүй байгаа нь хохирогч хуульд заасан үйлчилгээгээ төрөөс бүрэн, үнэ төлбөргүй авахад сөргөөр нөлөөлж байна.

Хүснэгтээр харуулбал,

Д/Д	Нэр	Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хууль	Батлагдсан он, сар, өдөр	Хариуцах байгууллага
1	Хамгаалах байрны журам	9-р зүйл: 9.4. дахь заалт	Батлагдаагүй	Хамгаалах байрны бүтэц, зохион байгуулалт, ажиллах журмыг Засгийн газар батална.
2	Хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх журам	12-р зүйл: 12.1.4. 12.2. дахь заалт	Батлагдаагүй	Хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага батална.
3	Хохирогчийн нэр төр, аюулгүй байдлыг хангах журам	5-р зүйл: 5.2.3. дахь заалт	Батлагдаагүй	Улсын ерөнхий прокурортой хамтран Хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага батална.

Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчид үзүүлэх туслалцааны нийтлэг стандартыг шинэчлэн сайжруулж, төрийн болон төрийн бус байгууллагуудын нийгмийн ажилтнуудыг хамруулах шаардлага бий болжээ. 2013 онд батлагдсан стандарт нь хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчид үзүүлэх үйлчилгээний орчин, чанарыг тогтоосон хэдий ч стандартыг хамрах хүрээ нь зөвхөн төрийн бус үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагад үйлчлэх хязгаарлагдмал хүрээнд зохицуулагджээ. Тиймээс стандартын хамрах хүрээг өргөтгөх, мөн хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч хүүхдийг хамгаалах, түүнд (сэтгэл зүйч, нийгмийн ажилтан, эрх зүйч, эмч гэх мэт бүхий л мэргэжлийн хүмүүст) үзүүлэх үйлчилгээг олон улсын жишигт нийцүүлэн стандартыг сайжруулах хэрэгцээ үүссэн байна.

Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчдод үзүүлэх үйлчилгээний тогтолцоо бүрдээгүй байна. Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийг даган гарах ёстой хохирогчдод үзүүлэх үйлчилгээний журмууд бүрэн гараагүй байхын зэрэгцээ батлагдсан журмууд нь салангид, хоорондоо уялдаа холбоогүй, хэрэгжилт туйлын сул байна. Хохирогчид төрөөс хуульд тусгагдсан үйлчилгээг өнөөг хүртэл бүрэн авч чадахгүй зөвхөн ТББ болон ОУБ-аас үзүүлж буй үйлчилгээнд хамрагдаж байна. Өөрөөр хэлбэл төрийн байгууллагуудад хохирогчид руу чиглэсэн нийгмийн ажил үйлчилгээ болон нөхөн сэргээх, эргэн нийгэмшүүлэх цогц үйлчилгээг бий болж чадаагүй байна.

Хохирогч хуулийн байгууллагад өөрөө шууд хандах талаар нөлөөллийн ажил хэрэгтэй байна. Хохирогчийг олон арга замаар илрүүлж, туслалцаа үзүүлж байгаа ч хохирогч өөрөө цагдаа, хуулийн байгууллагад хандаж туслалцаа авахдаа асуудалд болгоомжтой хандаж байна. Гэмт хэрэгтнүүд “цагдаа найзтай, танилтай, эсвэл цагдаад хэлж баривчлуулна, хориулна, торгуулна” гэх мэт сэтгэл зүйн дайралт, заналхийллийн арга хэрэглэдгээс хохирогч цагдаагаас айх, болгоомжлох явдал байсаар байна³⁶.

Эрсдэлд өртөх магадлалтай хохирогчид шуурхай тусламж, үйлчилгээ авах боломж бүрдүүлэхэд анхаарах хэрэгтэй байна. ХХГХ-т өртөх эрсдэлтэй тулгарсан хохирогч хаана, хэнд хандаж үйлчилгээ авах талаарх мэдээллийг түгээхэд илүү их анхаарах хэрэгтэй байна. ХХГХ-ээс урьдчилан сэргийлэх талаарх мэдээлэл, сурталчилгааг мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулан (цахим болон нийгмийн сүлжээ, зөвлөгөө өгөх утас, телевиз, радио, тараах материал гэх мэт) түгээж байгаа ч илүү их нөлөө үзүүлэхийн тулд тогтмол мэдээлэл түгээх аянуудыг зохион байгуулах хэрэгтэй байна.

Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчид үзүүлсэн туслалцаа, үйлчилгээний талаар нэгдсэн мэдээлэл, судалгаа байхгүй байна. Өнөөг хүртэл төрийн болон ТББ-ын зүгээс хохирогчдод үзүүлсэн туслалцааны талаарх тоо мэдээ зөрүүтэй байгаа бөгөөд ТББ-ууд илүү олон хохирогчдод үйлчилгээ, туслалцаа үзүүлсэн байна.

Хохирогчийн сэтгэл зүйн байдлыг тогтворжуулж хамгаалах үйл ажиллагааны салшгүй чухал хэсэг нь түүнд шаардлагатай мэдээллийг цаг алдалгүй, ойлгомжтой, тодорхой хэлбэрээр өгөх явдал юм. Гэвч хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуульд хохирогчид мэдээлэл өгөхтэй холбоотой нарийвчилсан зохицуулалт тусгагдаагүй. Иймд шинээр боловсруулах журамд хохирогчид өгөх мэдээллийн жагсаалтыг тусгаж болох юм. Үүнд:

- Төрийн болон төрийн бус байгууллагаас үзүүлдэг тусламж, үйлчилгээ
- Эрүүгийн болон захиргааны шинжтэй процессын үе шат, үйл явц
- Хууль зүйн үнэ төлбөргүй эсхүл бага хэмжээтэй туслалцаа авах боломж
- Хохирогчийг болон гэр бүлийн гишүүдийг хамгаалах арга
- Хувийн нууцлалаа хангуулах эрх
- Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд мэдээлэл авах эрх – Хохирол нөхөн төлүүлэх асуудал

Хохирогчийг таньж тогтоох ажиллагааны нэгдсэн аргачлал гаргах шаардлагатай байна. Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчийг аль болох эрт таньж тогтоох нь аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээний урьдач нөхцөл болдог. Гэвч хохирогчийг таньж тогтоох нэгдсэн аргачлалгүй, хууль сахиулах тусгайлсан чиг үүргийн байгууллагаас өөр салбарын ажилтан, албан хаагчид хохирогчтой тааралдсан ч таньж мэдэх, тогтоох мэдлэг, мэдээлэлгүй байгаа юм. Иймд боловсрол, эрүүл мэнд, хууль сахиулах байгууллагын зэрэг алба хаагчдын гүйцэтгэх үүргийг тусгасан нэгдсэн аргачлал гаргах шаардлагатай байна.

Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуульд заасан хохирогчийн тодорхойлолтыг нэг мөр хэрэглэх шаардлагатай байна. Эрүүгийн хэрэг үүсгэх эсэхийг шийдвэрлэх ажиллагаа нь тодорхой цаг хугацаа, баримт нотолгоо шаарддаг бөгөөд энэ хооронд хохирогч хамгааллын үйл ажиллагаа алдагдах, хохирогч дахин аюултай байдалд орох эрсдэлтэй тул “хохирогч байж болзошгүй” гэж таньж тогтоон хамгаалалтын арга хэмжээг авах шаардлагатай байна.

Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчдод урт хугацааны нөхөн сэргээх үйлчилгээ хэрэгцээтэй байна. Хохирогчдод үзүүлж байгаа үйлчилгээ нь дийлэнх тохиолдолд анхан шатны хэрэгцээнд суурилсан үйлчилгээгээр хязгаарлагдаж буй бөгөөд энэ төрлийн гэмт хэрэгт өртсөн хохирогчийг эргэн хэвийн амьдралд нь ороход удаан хугацааны, тогтвортой үйлчилгээ хэрэгтэй юм. Нөгөө талаас нэг үйлчлүүлэгчид ногдох үйлчилгээний зардал өндөр учир нэг хүнийг удаан хугацаанд үйлчилгээнд хамруулахад ТББ–уудад хүндрэлтэй байдаг.

Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчид зөвхөн Улаанбаатар хотод үйл ажиллагаа явуулж буй байгууллагын үйлчилгээнд хамрагдаж байна. Хохирогч амьдарч буй орон нутагтаа шууд туслалцаа, урт хугацааны нөхөн сэргээх үйлчилгээнд хамрагдах нөхцөл, боломж хязгаарлагдмал. Өөрөөр хэлбэл орон нутагт энэ төрлийн гэмт хэргийн хохирогчид үйлчилгээ үзүүлдэг мэргэшсэн байгууллага одоогоор байхгүй.

Хохирогчийн хэрэгцээнд суурилсан үйлчилгээг үзүүлэх боломж хязгаарлагдмал байна. Хохирогчид төрийн болон ТББ–ын туслалцаанд хамрагдаж эхэлсэн цагаасаа эхлэн анхан шатны хэрэгцээгээ хангах бэлэн мөнгөний дэмжлэг, туслалцаа хүсдэг боловч энэ нь бүрэн хангагдах боломжгүй байна. ТББ–ууд хүний анхан шатны хэрэгцээг хангахад тусалдаг ч тогтмол, удаан хугацаанд үзүүлэх боломжгүй байдаг.

Хохирогчийн хувийн мэдээллийн нууцлалыг ханган ажиллахад анхаарах шаардлагатай байна. Үйлчилгээ үзүүлэх явцдаа төрийн болон ТББ–ууд хувь хүний нууцыг хамгаалж, хохирогч, түүний гэр бүлийг дахин эрсдэлд өртөхгүй байх баталгааг хангах шаардлагатай байна. Төрийн болон ТББ–ууд холбон зуучлах, бусад үйлчилгээ үзүүлэх явцдаа хохирогчийн хувийн нууцыг хадгалж хамгаалах талаар гэрээ байгуулах зэрэг ажил хангалттай түвшинд хийгдэхгүй байна.

Хохирогчид үзүүлэх үйлчилгээний дийлэнх нь ОУБ–ын санхүүгийн дэмжлэгээр явагдаж байна. Өнөөдрийн байдлаар үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагуудын дийлэнх нь ОУБ–ын дэмжлэгтэйгээр ХХГХ–ийн хохирогчдод хууль зүйн зөвлөгөө, өмгөөллийн туслалцаа үзүүлж байгаа хэдий ч энэ тогтвортой үргэлжлэх нөхцөл хангагдахгүй байгаагаас үзвэл журмуудад үйлчилгээний зардлыг хэрхэн олгох талаар оруулж өгөх нь зүйтэй байна.

Үйлчилгээний чанар хүртээмжийг дээшлүүлэхийн тулд үйлчилгээний стандартын хэрэгжилтэд хяналт тавих, үйлчилгээ үзүүлэгч мэргэшсэн байгууллагын тогтвортой байдлыг хангаж өгөх шаардлагатай байна. Хохирогчид үзүүлэх үйлчилгээний тогтолцоог сайжруулах, хохирогч хамгааллын суурь үйлчилгээний стандартыг бий болгох, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг үнэлэх, улмаар хохирогч хамгааллын анхан болон нөхөн сэргээх үйлчилгээний тогтвортой санхүүжилтийг шийдвэрлэх, нийгмийн бүх бүлгүүд, ялангуяа тусламж үйлчилгээ авах боломж нөхцөл нь хангагдаагүй **эрэгтэй** хохирогчдын хэрэгцээг харгалзах замаар үйлчилгээний тогтвортой байдлыг хангах зохицуулалт нэн тэргүүнд шаардагдаж байна.

Эрсдэл өндөртэй гэрч, хохирогчийн аюулгүй байдлыг хамгаалах тусгайлсан байр байхгүй. Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хууль, Аюулгүй байдлыг хангах журмаар эрсдэлийн гурван түвшинг тогтоож, эрсдэлийн түвшин өндөр гэрч, хохирогчийг төрөөс тусгай хамгаалах байраар хангах үүрэг хүлээсэн боловч хэрэгжээгүй. Эрсдэлийн өндөр түвшинд байгаа гэрч, хохирогчийг байрлуулах тусгай хамгаалах байр байхгүй учир эрсдэлийн түвшингээр үнэлж, хамгаалан байрлуулах боломжгүй ТББ–ын хамгаалах байруудад байрлуулж байгаа нь хохирогчдод болон тухайн байгууллагад учрах эрсдэлийг нэмэгдүүлэх боломжтой тул яаралтай анхаарал хандуулах шаардлага бий болжээ.

Хамгаалалтын арга хэмжээ авах журам. Юуны өмнө эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг эхлүүлж, хохирогчоор албан ёсоор тогтоосон эсэхээс үл хамаарч хүн худалдаалах гэмт хэргийн улмаас хохирсон байж болзошгүй гэж үзсэн бол шаардлагатай хамгаалалтын арга хэмжээг цаг алдалгүй авах талаар журамд тусгах хэрэгтэй.

Аливаа арга хэмжээг заавал хохирогчийн өгсөн зөвшөөрлийн дагуу явуулах талаар журамд тодорхой тусгаж өгөх хэрэгтэй. Учир нь хамгаалалтын ажиллагаа өөрөө албадлагын арга хэмжээ биш тул сайн дурын оролцоонд тулгуурлах хэрэгтэй. Мөн хохирогчийн аюулгүй байдалд үүсэж болох эрсдэлийг тогтмол үнэлэх үүргийг тухайн хэргийг шалгаж буй мөрдөгч, прокурорт өгөх шаардлагатай. Ингэснээр хохирогчийн аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээг цаг алдалгүй авах, хохирогчийн бодит нөхцөл байдлын талаар мөрдөгч, прокурор мэдээлэлтэй болох ач холбогдолтой. Хохирогчийн аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээ өөрөө зардал өндөртэй.

Насанд хүрээгүй хохирогчдод онцгойлон анхаарал хандуулан, дагнасан үйлчилгээ үзүүлэх шаардлагатай байна. Хохирогч хүүхэд нь насанд хүрсэн хохирогчтой харьцуулахад бие махбод, сэтгэлзүйн хувьд бүрэн хөгжөөгүй, шийдвэр гаргах чадваргүй, насанд хүрэгчдээс хараат зэргээс шалтгаалан түүнд үзүүлэх үйлчилгээ нь ялгаатай гэдгийн хүлээн зөвшөөрч ажиллах, тусгайлан үйлчилгээг үзүүлэх шаардлагатай байна. Хохирогч эргэн хэвийн амьдралдаа ортол нэгээс гурван жилийн хугацаа шаардлагатай ба ар гэрийн нөхцөл байдлаас шалтгаалан хэвийн амьдралдаа орох хугацаа харилцан адилгүй. Олонх хохирогч бүх шатны шүүхээр хэрэг эцэслэн шийдвэрлэгдэх хүртэл гэмт хэрэгтнүүдтэй огт харьцахгүй байх боломжтой тусгай байранд байрлуулж, нууцлалыг хангаж өгөхийг хүсдэг ч хэрэгжих боломжгүй байна.

Хохирогч хамгааллын арга хэмжээ дотор насанд хүрээгүй хохирогчийн онцлогт тохирсон арга хэмжээ чухал ач холбогдолтой байна. Эдгээрт аюулгүй байдлыг нэн даруй хангах, гэмт хэрэг үйлдэгчээс тусгаарлах (гэр бүлийн гишүүн нь уг гэмт хэрэгт оролцсон бол мөн адил тусгаарлах), нас, бие хөгжлийн онцлогт тохирсон хамгаалах байранд байрлуулах, мэдүүлгийг мэргэшсэн, адил хүйсийн ажилтнаар, аль болох тайван орчинд авхуулах, нас, гэр бүл зэрэг нөхцөл байдлыг нь харгалзан үзэх, өөрөө сайн дураар ярих боломжийг бүрдүүлэх, аль болох цөөн удаа мэдүүлэг авах, хамгийн итгэлтэй гэсэн хүнийг байлцуулах зэрэг арга хэмжээг авах нь зүйтэй байна. Түүнчлэн хохирогчийг насанд хүрсэн эсэхийг шууд тодорхойлох боломжгүй байгаа бол насанд хүрээгүй хүнтэй адилтган авч үзэж, албан ёсоор нас тодорхойлох хүртэл хамгаалалтын арга хэмжээ авах хэрэгтэй талаар олон улсын баримт бичгүүдэд зөвлөмж болгосныг журамд тусгах нь зүйтэй.

Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч, хохирогч хүүхдэд үзүүлж буй үйлчилгээний өнөөгийн нөхцөл байдал нь хүүхдэд ээлтэй бус байна. ХХГХ–ийн улмаас бэлгийн мөлжлөг, ХХГХ–т өртсөн хүүхдэд үзүүлэх үйлчилгээ, хохирогч хамгааллын тогтолцоо хангалтгүй байна. Хүүхэд хамгааллын тогтолцооны хүрээнд хүүхэд хамгааллын үйлчилгээ хэрэгжиж байгаа хэдий ч энэ төрлийн гэмт хэрэгт өртсөн хүүхэд хамгаалал, үйлчилгээ байхгүйн зэрэгцээ түүнд үйлчилгээ үзүүлж буй мэргэжилтнүүд мэргэжлийн бус байна. Бэлгийн хүчирхийлэл, мөлжлөг, хүн худалдаалах гэмт хэрэгт өртсөн хүүхдийг эрүүл мэндийн байгууллагад хандуулах тохиолдолд нарийн мэргэжлийн үйлчилгээ хэрэгцээтэй тул тэдгээр нь бүгд үнэ төлбөртэй байдаг байна. Тухайлбал, дотуур үзлэг, оношилгоо, сэтгэл зүйн заслын үйлчилгээ гэх мэт.

Хохирогч хүүхдийг хамгаалах байрыг онцлог байдлаас шалтгаалан удаан хугацааны болон төрөлжсөн хэлбэрээр зохион байгуулах шаардлагатай байна. Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч хүүхдэд шаардлагатай, дэмжлэг туслалцаанд үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагуудын төлөөлөл тусгай бие даасан хүүхдийн төрөлжсөн хамгаалах байрыг санал болгохын зэрэгцээ урт хугацааны нөхөн сэргээх үйлчилгээг хөгжүүлэх хэрэгцээ үүссэн байна. Бэлгийн хүчирхийлэл, мөлжлөг, хүн худалдаалах гэмт хэрэгт өртсөн хүүхэдтэй ажиллахад урт хугацаа буюу гурваас дээш жил шаардлагатай байдаг. Урт хугацааны үйлчилгээ үзүүлж байгаа байгууллага байхгүйтэй адил байна.

Хохирогчийг хамгаалах талаарх хууль тогтоомж иргэд олон нийт, хуульчдын хувьд нэг мөр болоогүй, мэдээлэл ил тод биш байгаа нь байгууллага хоорондын хамтын ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлж байна. Хүн худалдаалахтай тэмцэх, энэ төрлийн гэмт хэргийн хохирогч хамгааллын чухал хэсэг нь хууль сахиулах болон бусад байгууллага, албан хаагчдын хандлага, арга барилтай холбоотой асуудал тул энэ чиглэлээр аливаа арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхдээ хохирогчийн эрх, нэр төрийг хүндэтгэн үзэж нэн тэргүүнд тавих ёстой.

Хохирогч төвтэй, жендэрийн мэдрэмжтэй, хохирогчид учирсан сэтгэцийн гэмтэл, эмгэг зэргийг харгалзан үзсэн хандлагыг үйл ажиллагааны үндэс суурь болгох хэрэгтэй байна. Эдгээр хандлагыг алба хаагчдын түвшинд нэг мөр ойлгох, сургалтад заавал хамруулах, хэрэгжүүлэх, хэрэгжилтэд хэрхэн хяналт тавих зэрэг асуудлыг Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Улсын Ерөнхий прокурорын газраас хамтран батлах журамд тусгах боломжтой.

Хохирогчид хохирол нөхөн төлөгдөхгүй байна. ХХГХ болон түүнтэй төстэй хэргийн хохирогчид өөрт учирсан хохирлоо тодорхойлох, түүнтэй холбоотой баримтыг хэрхэн гаргах, ямар байдлаар нөхөн төлүүлж болох талаар мэдлэг, ойлголтгүйн улмаас хохирлоо нэхэмжилж чадахгүй байна.

Үйлчилгээ үзүүлэх чиглэлээр ажиллаж буй мэргэжилтнүүдийг тогтвортойгоор сургах, чадавхжуулах хэрэгцээтэй байна. Үйлчилгээ үзүүлж буй төрийн болон ТББ–ын мэргэжилтнүүдийг хохирогч төвтэй хандлага, аргачлалд тогтмол сургах, мэргэшүүлэх ажлыг хамтран тогтвортойгоор хэрэгжүүлэх чухал. Мэдээллийн хүртээмж, үйл ажиллагаандаа нэвтрүүлэн хэрэглэж буй байдлаасаа шалтгаалан үйлчилгээ үзүүлэгчид харилцан адилгүй түвшинд ажиллаж байна. Төрийн болон ТББ–д мэргэшсэн ажилтнуудыг тогтвортойгоор ажиллуулах бодлогын шийдэл үгүйлэгдэж байна.

Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчийг таньж тогтоох, илрүүлэх ажиллагаанд үйлчилгээ үзүүлж буй байгууллагын хүний нөөц бэлтгэгдээгүй байна. Үйлчилгээ үзүүлж буй байгууллагуудтай уулзахад дийлэнх нь бэлгийн хүчирхийлэл, бэлгийн мөлжлөг, ХХГХ–ийн хохирогчийг илрүүлэх, таньж тогтооход хүндрэлтэй байдаг ба хохирогчийг илрүүлэх чиглэлээр тусгайлсан сургалтад хамрагдаж байгаагүй байна. Улсын хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж буй 34 нэг цэгийн үйлчилгээний төв, түр хамгаалах байр нь журмын дагуу гэр бүлийн болон бэлгийн хүчирхийллийн хохирогчийг хүлээн авдаг. Гэвч эдгээр хохирогчоос ХХГХ–ийн хохирогчийг илрүүлэх, таньж тогтоох хэрэгцээ бий тул арга зүйн сургалтад хамруулах шаардлагатай байна. Зарим ОУБ–ууд энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн боловч нэг цэгийн үйлчилгээний төвүүд болон түр хамгаалах байрны ажилтнуудын сургалтын хэрэгцээг тогтолцоогоор нь шийдэхийн тулд илүү их нөөцийг хуваарилах хэрэгтэй.

Бэлгийн хүчирхийлэл, бэлгийн мөлжлөг, хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчтой ажиллах хүний нөөцийг нэмэгдүүлэх, тэднийг чадавхжуулах хэрэгцээ үүссэн байна. Үйлчилгээ үзүүлж буй байгууллагын ажилтнууд мэргэжлийн бус, нийгмийн ажилтан, сэтгэл зүйчгүй байгууллага байсаар

байна. Орон нутагт ажиллаж буй үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагын ажилтнууд бүгд мэргэшсэн байх нь бага учраас хүүхэд хамгаалал тэр дундаа үйлчилгээний асуудал орхигдох, мэргэжлийн бус үйлчилгээ үзүүлэх, үйлчилгээний чанарт тавих хяналтгүй байна. Үйлчилгээ үзүүлэгч ТББ-аас төрийн байгууллага руу шилжүүлсэн кейсийн шийдвэрлэлт, эргэх холбоо байдаггүй тул үүнийг шийдвэрлэх шаардлагатай байна.

Төрөөс хохирогчийн үйлчилгээнд болон түр хамгаалах байранд зориулан олгох тогтмол төсөв, санхүүжилт хангалтгүй байна. Сүүлийн гурван жилд Хүн худалдаалахтай тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх Дэд зөвлөлөөс хохирогчид шууд туслалцаа үзүүлэх үйл ажиллагаанд тодорхой санхүүжилтийг хуваарилж байна. . Хохирогчдод үзүүлж буй үйлчилгээ нь өнөөг хүртэл олон улсын санхүүжүүлэгч байгууллагын тусламж, дэмжлэгээр хэрэгжиж байна.

Тиймээс төрөөс хохирогчид туслалцаа үзүүлдэг мэргэшсэн байгууллагуудад хохирогчдод зориулсан үйлчилгээний зардал, тухайн байгууллагын урсгал зардалд нэмэлт санхүүжилтийг хуваарилах хэрэгтэй. Үүний зэрэгцээ төрөөс санхүүжилтийн ил тод байдлыг хангахын тулд үйлчилгээ үзүүлж буй байгууллагуудад хяналт, үнэлгээ хийх тогтолцоог бүрдүүлэх шаардлагатай.

Хүүхэд нь эрх зүйн этгээд мөн боловч хөдөлмөрийн харилцаанд оролцохдоо эрх зүйн бүрэн чадамжгүй буюу бие даан гэрээ, хэлцэл байгуулах эрхгүй учир ихэвчлэн албан ёсны гэрээ, хэлцэлгүйгээр ажилд орж, хөдөлмөрийн харилцаанд эрхээ хамгаалж чадахгүй болдог нөхцөл байдал нийтлэг байна. Гэрээ, хэлцэл байгуулсан ч учирч болох эрсдэлийг тооцоолон өөрт ашигтай байдлаар тохиролцох, учирсан хохирол, гэм хорыг нөхөн төлүүлэхээр шаардах чадваргүйн улмаас ажил олгогчийн хууль, гэрээ зөрчсөн үйлдлийг эсэргүүцэхгүйгээр хүнд, хортой, аюултай нөхцөлд дуулгавартайгаар ажиллаж эрхээ зөрчүүлэх, санхүүгээр хохирох, биеийн болон сэтгэл санааны хүчирхийлэлд өртөх, гэмтэж бэртэх, ёс зүйн доройтолд орох, цаашилбал боолчлол, гэмт хэрэг, зөрчилд өртөх, хохирох тохиолдол гарч байна.

Хүүхэд бэлгийн мөлжлөг болон бусад гэмт хэргийн хохирогч болж байна. Хэдийгээр маш нийтлэг гэж үзэхээргүй боловч охид садар самуун, биеэ үнэлэлтэд уруу татагдах, бэлгийн мөлжлөгт өртөх, эрт жирэмслэх, бэлгийн болон нөхөн үржихүйн эрх нь хангагдахгүй байх, бэлгийн хүчирхийлэлд өртөх, гэмт хэрэгт хохирох тохиолдол цөөнгүй, хөвгүүдийн хувьд архидалт, гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, яллагдах, шийтгүүлэх, ажил, хөдөлмөр хийх явцдаа гэмтэж бэртэх, хүнд гэмтэл авах, хүнд, хортой нөхцөлд ажиллаж эрүүл мэнд, ёс суртахуунаараа хохирох нь тулгамдсан асуудал болоод байна.

Хурдан морь унаач хүүхдэд хөдөлмөрийн харилцааны аюултай бүх шинж илэрч байна. Унаач хүүхдүүд насандаа тохирохгүй хэт олон цагаар ажилладаг, ямар ч зав чөлөөгүй морины ажил хийдэг боловч уяачид цалин хөлсийг нь эцэг, эх, асран хамгаалагчид шууд өгдөг, цалингаа өөрөө авсан ч гэрийнхэндээ зарцуулдаг, хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнд хүрэхгүй цалингаар ажилладаг, нийгмийн хамгаалал, боловсролын үйлчилгээнд хамрагдах боломжгүй болдог. Мөн хурдан морь унаач хүүхдүүдийн хийдэг ажилд мориноос унан бэртэж гэмтдэг, загнуулах, зодуулах, бусад байдлаар шийтгүүлэх зэргээр бие бялдар, сэтгэл санааны хүчирхийлэлд өртдөг, архи, тамхи зэрэг хот зуршилд автах эрсдэлтэй, хараалын үг хэлэх, нийгмээс тусгаарлагдан найз нөхөдгүй болох зэргээр ёс суртахууны доголдолтой болдог зэрэг хүүхдийн хөдөлмөрийн аюултай бүх шинж илэрч байна.

5. УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭЛТ

Монгол Улсад хүн худалдаалах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг хамрах хүрээний хувьд Улаанбаатар хот болон эрсдэлт орон нутгуудад бүлгээр нь авч үзвэл олон нийт, зорилтот болон мэргэжлийн бүлгүүдэд чиглэсэн байдлаар зорилгын хувьд тэдний ойлголт, мэдлэг хандлагыг нэмэгдүүлэх, чадавхжуулах, хохирогчийг олж, илрүүлэх, туслалцаа үйлчилгээнд холбон зуучлах, хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгоход нөлөөлөх, хамтын ажиллагааг сайжруулах зорилгоор зохион байгуулж ирсэн байна. Гэхдээ сүүлийн жилүүдэд хүн худалдаалах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр хийгдсэн үйл ажиллагаа нь олон нийт, эрсдэлт бүлгүүдэд рүү хандсан байдлаар тэдний ойлголт, мэдлэгийг дээшлүүлэхэд илүү анхаарсан байна. Мөн хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчтой ажилладаг төрийн байгууллагын ажилтнуудыг чадавхжуулахад чиглэсэн мэргэшүүлэх сургалтыг УБ хот болон үндэсний хэмжээнд энэ чиглэлээр ажилладаг төрийн бус байгууллагууд ОУБ-ын дэмжлэгтэйгээр хэрэгжүүлж ирсэн байна. Эдгээр сургалт нь хууль сахиулах, шүүх эрх мэдлийн байгууллагын болон нийгмийн хамгааллын салбарын ажилтнуудад зориулагдсан байна. Урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа нь дийлэнхдээ төсөл, хөтөлбөрийн хүрээнд хэрэгжсэн гэжээ.

Төрийн байгууллага нь хүн худалдаалах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх талаар цогц бодлого, хөтөлбөр боловсруулж шаардлагатай арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх хэрэгтэй байна. Хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг төрийн бодлого, оролцоотойгоор хэрэгжүүлэхгүй бол хангалттай үр дүн гарахгүй юм. ОУБ, ТББ-уудын хувьд хүн худалдаалах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг тодорхой хугацааг хамарсан төсөл, хөтөлбөрүүдийн хүрээнд тогтвортойгоор зохион байгуулж ирсэн байна. Тиймээс эдгээр байгууллагуудын нөөц боломж, туршлага дээр тулгуурлан амжилттай хэрэгжсэн төсөл, хөтөлбөрүүдийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх боломжийг бүрдүүлэх, хамрах хүрээг нэмэгдүүлэх ажлыг төрийн бодлого, хөтөлбөртэй уялдуулах, дэмжих замаар тогтвортой байдлыг нь хангахад анхаарах шаардлагатай байна.

Хүн худалдаалах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд ОУБ, төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлийн оролцоог нэмэгдүүлэхэд анхаарах хэрэгтэй байна. Судалгааны тайлангуудад урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд төрийн болон төрийн бус байгууллага, ОУБ-ын оролцоо, хамтын ажиллагааг цаашид нэмэгдүүлэх хэрэгцээ, шаардлага байгааг дурдсан байна. Мөн МУ-д хүн худалдаалах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг зохион байгуулж ирсэн туршлагад ч дээрх байгууллагууд гол үүрэг гүйцэтгэж ирсэн гэжээ. Харин дээрх гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд, ялангуяа урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг үндэсний хэмжээнд хэрэгжүүлэхэд хувийн хэвшлийн байгууллагын оролцоог хангах талаар санал, зөвлөмж тайлангуудад тусгагдаагүй байна. Тиймээс төр өөрөө гүйцэтгэх шаардлагагүй бусад байгууллагын тусламжтайгаар хэрэгжүүлэх боломжтой үйл ажиллагааг гэрээний үндсэн дээр хэрэгжүүлэхдээ хувийн хэвшлийн байгууллагыг татан оролцуулах шаардлагатай байна. Төрөөс бус болон хувийн хэвшлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлэх боломжтой үйл ажиллагааг тодорхойлж, гэрээгээр гүйцэлдүүлэх, үүний тулд хувийн хэвшлийн байгууллагын удирдлага болон ажилтнуудыг энэ асуудлаар сургах, чадавхжуулах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх замаар цаашид энэ салбарын байгууллагуудтай хамтран ажиллах боломж нэмэгдэх юм. Цаашид олон нийт, зорилтот бүлэгт урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа зохион байгуулахдаа хувийн хэвшлийг оролцуулах явдлыг нэмэгдүүлэх. Зарим ОУБ-ууд Монгол Улсаас гадаад улс руу ажиллах хүч илгээх үйл ажиллагаа явуулдаг хөдөлмөр зуучлалын агентлагуудад ёс зүйтэй хөдөлмөр зуучлах тухай сургалт орох болсон нь үүний нэгэн жишээ юм. Хөдөлмөр зуучлалын агентлагууд болон засгийн газрын хамтын ажиллагааг сайжруулснаар хөдөлмөрийн мөлжлөгийн тохиолдлыг бууруулахад чухал хувь нэмэртэй.

Хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг зохион байгуулахад хохирогчтой ажилладаг мэргэжлийн бүлгийн (энэ чиглэлээр ажилладаг төрийн ба төрийн бус байгууллагын ажилтнууд юм. Үүнд: нийгмийн хамгаалал, хууль сахиулах, шүүх эрх мэдэл, хилийн шалганы албан хаагчид гэх мэт) оролцоо чухал учир ажиллах хүчний нөөцийг нэмэгдүүлэх, тэднийг сургах, чадавхжуулах, мэргэшүүлэх үйл ажиллагааг тогтвортой, үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна. Ялангуяа хууль сахиулах, шүүх эрх мэдлийн байгууллагуудын албан хаагчдыг сургах, чадавхжуулах тухай дурдсан байна.

Үүнд:

- Хууль сахиулах салбарын мэргэжилтэн бэлтгэдэг их, дээд сургуулийн сургалтын хөтөлбөрт хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх, хохирогч хамгааллын асуудлыг багтаасан биеэ даасан хичээлийг оруулах, тогтмолжуулах, энэ төрлийн хичээлийг заах багш нарыг бэлтгэх, сургах.
- Шүүх эрх мэдэл, хууль сахиулах байгууллагын ажилтнуудыг энэ асуудлаар мэргэшүүлэн сургах сургалтын хөтөлбөр, гарын авлагатай болгох. Дээрх сургалтын хөтөлбөрт ХХГХ–ийг нотлох баримтыг цуглуулах, бэхжүүлэх ажиллагаа, энэ гэмт хэрэгтэй тэмцэх, мөрдөн шалгах, таслан зогсоох тухай болон байгууллагуудын оролцоо, хамтын ажиллагааны талаар агуулгыг тусгах. Мөн энэ гарын авлагыг боловсруулахдаа хууль сахиулах, шүүх, прокурор, хил хамгаалах, ГИХГ–ын албан хаагчдын төлөөллийг оролцуулах, хамтран ажиллах боломжийг бүрдүүлэх. Цаашид хууль сахиулах, шүүх эрх мэдлийн байгууллагын албан хаагчдыг тогтмол сургаж, чадавхжуулах сургалтын тогтолцоог бүрдүүлэх шаардлагатай байна.
- Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчийг таних, тогтоох аргазүйд сургах, тусгайлсан удирдамж, зааврыг хууль сахиулах, хил хамгаалах, ГИХГ–ын албан хаагчдад зориулан боловсруулах, хэрэгжүүлж эхлэх. Үүний үр дүнд хохирогчийг олж илрүүлэн, туслалцаа үйлчилгээнд холбон зуучлах боломж бүрдэнэ.
- Мөн хүн худалдаалах гэмт хэрэгт өртсөн хохирогч хүүхэдтэй ажиллах чиглэлээр хууль сахиулах, шүүх эрх мэдлийн болон нийгмийн хамгааллын салбарын ажилтнуудыг сургах, чадавхжуулах ажлыг тогтвортой зохион байгуулах
- Бусад орны туршлагаас суралцах боломжийг бүрдүүлэх.

Хүн худалдаалах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг зохион байгуулах нэгдсэн хөтөлбөр, аргазүйтэй болох хэрэгтэй байна. Судалгааны тайланд³⁷ хүн худалдаалах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа нь одоогийн нөхцөл байдалд нийцэх аргачлал, аргазүйгээр тогтвортой зохион байгуулагдаж ирээгүй байна гэж дүгнэжээ. Мөн хүн худалдаалах гэмт хэрэг нь зохион байгуулалттайгаар үйлдэгддэг, улс дотроо төдийгүй улс дамнан үйлдэгддэг гэдэг утгаараа бусад гэмт хэргээс ялгагддаг учир урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд дээрх нөхцөл байдлын аль аль нь багтсан байх хэрэгтэй байна.

Цаашид хүн худалдаалах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг зохион байгуулахдаа:

- Урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг тогтвортой, үе шаттайгаар олон нийт, зорилтот бүлгийн соёл, нас, сэтгэлзүйн онцлогт тохирсон байдлаар олон арга хэлбэрээр зохион байгуулах.
- Урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны агуулга нь олон нийтийн сэтгэлзүйг айлгаж, цочроосон биш, хүн худалдах гэмт хэрэгт өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, эрсдэлд өртсөн тохиолдолд өөрийгөө болон бусдыг хамгаалахад туслах агуулгыг багтаасан байх. Мөн хүн худалдаалах гэмт хэрэгт өртөх эрсдэл бүхий зорилтот бүлгүүдэд илүү анхаарах.
- Эрсдэлт бүлэгт болон ХХГХ ихээр үйлдэгддэг газар, орон нутгууд, алслагдсан дүүрэг, сум, баг, хороонд хүрч очиж урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа зохион байгуулах. Энэ нь хохирогчийг олж илрүүлэх, туслалцаа үйлчилгээнд хамруулахад илүү тустай.
- Ялангуяа ХХГХ ихээр үйлдэгддэг үйлчилгээний газруудын ажилтнууд түүгээр үйлчлүүлэгч нарт зориулсан урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа зохион байгуулах.
- Хүүхдэд чиглэсэн урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа насанд хүрэгчдийнхээс ялгаатай, өвөрмөц онцлогтой байх учир тусгайлсан үйл ажиллагааг зохион байгуулах. Сүүлийн үед цахим орчинд ХХГХ үйлдэгдэх эрсдэл бий болсон учир цахим орчинд аюулгүй байх, эрсдэлд өртөхгүй байх чиглэлээр хүүхдүүдийг сургах, ойлголт мэдээлэлтэй болгох, өөрийгөө болон бусдыг хамгаалах чадварт суралцуулах үйл ажиллагааг сургуультай хамтран зохион байгуулах
- Хүн худалдаалах гэмт хэрэг, бэлгийн мөлжлөгөөс гадна бусад төрөл, хэлбэрүүдээс урьдчилан сэргийлэх агуулгыг урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд багтаасан байх. Тухайлбал: албадан хөдөлмөрийн тухай.

37 "Хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх хохирогч төвтэй аргачлалыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой Монгол Улсын хууль тогтоомж болон сургалтын гарын авлагыг харьцуулах, албан хаагчдын чадавхыг үнэлэх судалгааны тайлан", 2017, Азийн сан, Хүйсийн тэгш эрхийн төв

Урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг зохион байгуулах төрөл, хэлбэрүүдийг нэмэгдүүлэх. *Нэгдүгээрт*, сүүлийн үед түгээмэл хийгдэж байгаа олон нийт, зорилтот бүлэгт зориулсан хэвлэл мэдээллийн аянаас гадна олон нийт, зорилтот бүлэг хүрч очиж мэдээлэл өгөх үйл ажиллагааг зохион байгуулах аргазүйд суралцах, хөгжүүлэх. *Хоёрдугаарт*, мэдээлэл өгөх зорилго бүхий цэгүүдийг эрсдэл өндөртэй томоохон хот, хилийн боомт хот, үйлчилгээний газруудыг түшиглэн бий болгох.

Төрөөс хүн ХХГХ-тэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай зардлыг улсын төсөвт суулгах, батлуулах. МУ-д хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх үйл ажиллагаа нь дийлэнхдээ донор, ОУБ-ын байгууллагуудын дэмжлэгтэйгээр төсөл, хөтөлбөрийн хүрээнд хэрэгжиж ирсэн байна. Тиймээс улсаас энэ гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд шаардлагатай тодорхой зардлыг жил бүрийн улсын төсөвт суулгах, батлуулах шаардлагатай байгаа юм. Үүний үр дүнд хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа тогтвортой явагдах боломж бүрдэнэ.

Холбогдох хууль тогтоомж, бодлогыг хэрэгжүүлэх, боловсронгуй болгоход нөлөөлөх талаар. Хүн худалдаалах гэмт хэргийн нөхцөл байдал, олон нийтийн ойлголт, мэдлэг, хандлагыг тандсан судалгааг тодорхой хугацаанд тогтвортой хийх замаар энэ гэмт төрлийн хэргээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг тухайн нөхцөл байдалтай уялдуулан зохион байгуулах, цаашдын бодлого, хөтөлбөрт тусгах

6. ХЭРЭГ ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭЛТ

Монгол Улс нь 2008 онд Палермогийн протоколд нэгдэн орсон. Тус протоколд нэгдэн орсноос хойш ХХГХ-тэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх, хохирогчийг хамгаалах зорилгоор 2012 онд бие даасан Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай³⁸ хуулийг баталсан. Палермогийн протоколтой нийцүүлж боловсруулсан Эрүүгийн хуульд заасан зарим зохицуулалт хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа явуулахад төвөгтэй байдлыг үүсгэж байгаа нь гэмт хэрэг үйлдэгсэд хөнгөн ялтай гэмт хэрэгт эрүүгийн хариуцлага хүлээх нөхцөлд хүргэж байна. Тухайлбал,

1. Палермогийн Протокол, Эрүүгийн хуулийн зорилтыг хангахуйцаар хүн худалдаалах болон түүнтэй төстэй гэмт хэргийн нийгмийн хор аюулын шинж чанарт тохирсон хэмжээгээр оногдуулах ялын хэмжээг тодорхойлох юм. Эрүүгийн хуульд оногдуулах хорих ялын интервал хэт хол байгаа нь шүүхээс хууль хэрэглэхэд ойлгомжгүй, эргэлзээтэй байдлыг бий болгож байна³⁹. Өөрөөр хэлбэл нэг гэмт хэрэгт ял шийтгэгдэж байгаа этгээдүүд хооронд харилцан адилгүй ял шийтгэгдэх боломжийг хуулиар бий болгосон байна. Шүүхээр эцэслэн шийдвэрлэгдсэн хэргийн шүүгдэгчдэд бүгдэд нь хорих ял шийтгэл оногдуулжээ. Эрүүгийн хуулийн 13.1 дүгээр зүйлийн 2.2, 2.3-т хэсэгт заасан гэмт хэрэг үйлдсэн бол 5 жилийн хорих ялыг, 13.1 дүгээр зүйлийн 2.1, 2.2-т хэсэгт заасан гэмт хэрэг үйлдсэн бол 5-10 жилийн хорих ялыг оногдуулсан.

Мөн хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй өрсөлдөх хэмжээ бүхий зүйлүүдийг Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид зааж, ялын хэмжээг хөнгөн заасан нь хууль хэрэглээний практикт хөнгөн гэмт хэргээр зүйлчлэх боломжийг бий болгож байгааг анхаарах⁴⁰. 2022 онд хийгдсэн “Хүн худалдаалах, түүнтэй төстэй хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хийсэн дүн шинжилгээ” судалгааны тайланд дурдсанаар Эрүүгийн хуулийн 13.1-р зүйлээр хөдөлмөрийн болон бэлгийн мөлжлөгийн зорилгоор хүн худалдаалахыг гэмт хэрэгт тооцдог болсон. Эрүүгийн хуулийн 13.1-р зүйл буюу Хүн худалдаалах гэмт хэргийг насанд хүрсний эсрэг үйлдсэн бол 2-8 жилийн хорих ял, хүүхдийн эсрэг үйлдсэн бол 5-12 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял оноохоор заасан. Эдгээр ял шийтгэл нь хангалттай чанга бөгөөд бэлгийн мөлжлөгийн зорилгоор хүн худалдаалах гэмт хэргийн ял нь хүчин гэх мэт бусад хүнд гэмт хэрэгт оногдуулдаг ялтай дүйцэхүйц хүнд заалт болсон. Эрүүгийн хуулийн 12.3-р зүйл буюу бэлгийн мөлжлөгийн гэмт хэрэгт 14-с дээш насны хүний эсрэг үйлдсэн бол 2-8 жилийн хорих ял, 14-с доош насны хүүхдийн эсрэг үйлдсэн бол 12-20 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял шийтгэл оноохоор заасан⁴¹.

38 Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2012 он, Дугаар 07

39 МУ-д ГХУСАЗЗ, Азийн сан, Дэлхийн энэ ОУБ, ХТЭТ нар “Хүн худалдаалах, түүнтэй төстэй хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хийсэн дүн шинжилгээ” судалгааны тайлан, 2022 он, хуудас 83

40 Мөн тэнд, хуудас 79

41 Мөн тэнд, хуудас 74

2. Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 12.3 дугаар зүйлд заасан “Бэлгийн мөлжлөг” гэмт хэргийн 12.3.2, 12.3.4 дэх хэсэгт заасан хүндрүүлэх шинжид ‘энэ төрлийн гэмт хэргийг хохирогчийн биеийг үнэлүүлж, ашиг олох зорилгоор’ гэж заасан. Энэ нь Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 13.1 дүгээр зүйлд заасан “Хүн худалдаалах” гэмт хэрэгтэй өрсөлдүүлсэн хэм хэмжээ бий болсон.
3. Эрүүгийн хуулийн 13.13 дугаар зүйлд албадан хөдөлмөрлүүлэх явдлыг гэмт хэрэгт тооцохдоо мөн хуулийн 13.1 дүгээр зүйлд заасан Хүн худалдаалах гэмт хэргийн албадан хөдөлмөрлүүлж мөлжих үйлдлийн шинжийг давхардуулсан.
4. Эрүүгийн хуулийн 16 дугаар бүлэгт Хүүхдийн эсрэг гэмт хэргийг хуульчилсан нь нэг талаасаа хүүхдийн хууль ёсны эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалахад чиглэсэн. Гэвч хуулийн
 - 16.4 дүгээр зүйл Хүүхдээр гуйлга гуйлгах;
 - 16.6 дугаар зүйл Хүүхэд худалдах;
 - 16.8 дугаар зүйл Хүүхэд садар самууныг сурталчлах, уруу татах
 - 16.9 дугаар зүйл Хүүхэд оролцуулж садар самууныг сурталчлах
 - 16.10 дугаар зүйл Хүүхдээр тэвчишгүй хөдөлмөр эрхлүүлэх гэмт хэргийн шинжүүд нь хүн худалдаалах гэмт хэргийн шинжүүдтэй давхцаж байна. Өөрөөр хэлбэл, Эрүүгийн хуулийн 13.1 дүгээр зүйлийн тайлбарт хүүхдийн эсрэг энэ гэмт хэргийг үйлдсэн бол ямар аргаар хэрхэн үйлдсэн эсэхийг үл харгалзаж хүн худалдаалах гэмт хэрэг гэж үзэхээр тайлбарласан.
5. Эрүүгийн хуулийн 15.3 дугаар зүйлд Хүний цус, эс, эд, эрхтнийг хууль бусаар авах гэмт хэргийг заахдаа ‘хууран мэхэлж, эсхүл хүч хэрэглэж, эсхүл хүч хэрэглэхээр заналхийлж, хохирогчийн хөрөнгө чинээ, эрүүл мэнд, хөгжлийн бэрхшээлтэй байдал, гэр бүлийн таагүй орчин, амьдрал ахуйн бусад хүнд байдал, биеэ хамгаалж чадахгүй байдлыг далимдуулж хүний цусыг, эсийг, эд, эрхтнийг авсан’ бол гэж заасан нь мөн хуулийн **13.1 дүгээр зүйл дэх Хүн худалдаалах гэмт хэргийн агуулга нь “... хүний эд, эрхтнийг авах...” үйлдэлтэй давхцаж** байна.

Хүн худалдаалах түүнтэй төстэй гэмт хэргийг хэрэг бүртгэлтийн үе шатад хаасан, хэрэгсэхгүй болгосон тохиолдолд дүн шинжилгээ хийх. 2017–2021 онд цагдаагийн байгууллагад хүн худалдаалах, түүнтэй төстэй гэмт хэрэг нийт 241 бүртгэгдэж, 3 хэрэг хэрэгсэхгүй болж, 137 хэргийн хэрэг бүртгэлтийг хаасан нь нийт гэмт хэргийн 58%–ийг нь мөрдөн байцаалтын болон прокурорын хяналтын шатад дуусгавар болж байна⁴². Иймд хэрэг бүртгэлтийг хаасан, хэрэгсэхгүй болгосон хэргийн үндэслэл бүрэн нотлогдсон эсэх, шаардлагатай мөрдөн шалгах ажиллагаа явагдсан эсэх талаар судлах байдал чухал байгааг харуулж байна.

Эрүүгийн хэргийн хавтаст хэрэгт авагдсан нотлох баримт нь мэдүүлгэн нотлох баримтаар бэхжүүлсэн байна. Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нотлох баримтыг төрлийг ... мэдүүлэг, эд мөрийн баримт, баримт бичиг, шинжээчийн дүгнэлт, мөрдөгчийн магадалгаа, гэрэл зураг, зураглал, дуу–дүрсний бичлэг, ул мөрөөс авсан хэв, мөрдөн шалгах ажиллагааны болон шүүх хуралдааны тэмдэглэл гэх зэргээр зааж өгсөн⁴³. Гэтэл хавтаст хэргийн материалтай танилцах явцад мэдүүлгэн нотлох баримтыг голчлон ашигласан байлаа.

Энэ төрлийн гэмт хэрэгт өртөж хохирсон насанд хүрээгүй хохирогчийн хууль ёсны төлөөлөгчийг чадавхжуулах шаардлагатай байна. Хохирогчдод томилон өгч байгаа хууль ёсны төлөөлөгч гэмт хэрэг хэрэгтний нөлөөнд автах, нэгэнт хохирсон хохирогчийг буруутгах, хайхрахгүй орхих үзэгдэл түгээмэл ажиглагдсан⁴⁴. Тиймээс хууль ёсны төлөөлөгчийг хариуцлагыг нэмэгдүүлэх хэрэгтэй байна.

Зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцож буй эрх бүхий албан хаагч болон Прокурорын хяналтыг сайжруулах шаардлагатай байна. Цагдаагийн байгууллагад шалгагдсан зөрчлийн материалтай танилцах явцад Зөрчлийн тухай хуулийн 6.18 дугаар зүйлийн 6.18.4 дэх хэсэгт заасан зөрчилд ихэнхдээ биеэ үнэлж бусадтай бэлгийн харьцаанд орсон хүнд л хариуцлага тооцож байна⁴⁵. Биеэ үнэлж бусадтай бэлгийн харьцаанд орсон хүн хуулийн хариуцлага хүлээж байгаа асуудлыг нарийвчлан судалж, бусдын шахалтаар эсвэл хүчээр биеэ үнэлсэн эсэхийг тогтоож байх, түүнчлэн түгээмэл үйлдэгддэг биеэ үнэлэхийг зохион байгуулж буй үйлдэл нь хүн худалдаалах гэмт хэргийн шинжтэй эсэхийг заавал шалгаж, тогтоох шаардлагатай байна.

42 МУ–д ГХУСА33, Азийн сан, Дэлхийн энэ ОУБ, ХТЭТ нар “Хүн худалдаалах, түүнтэй төстэй хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хийсэн дүн шинжилгээ” судалгааны тайлан, 2022 он

43 Мөн тэнд, хуудас 84

44 Мөн тэнд, хуудас 85

45 Мөн тэнд, хуудас 83

Монгол Улсын Их Хурлаас 2020 оны 01–р сарын 10–ны өдөр Эрүүгийн хуулийн 12.6 дугар зүйлд “Бусдыг биеэ үнэлэхэд зуучилсан, татан оролцуулсан, биеэ үнэлэх газар байгуулсан, санхүүжүүлсэн, биеэ үнэлэхийг зохион байгуулсан, биеэ үнэлэхэд нь тээврийн хэрэгсэл, орон байр, бусад зүйлээр хангасан үйлдлийг” биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах гэмт хэрэгт тооцохоор Эрүүгийн хуульд тухайлан нэмэлтээр оруулсан нь зохион байгуулалтайгаар, бусдаар биеийг нь үнэлүүлэх явдлыг таслан зогсооход чиглэсэн арга хэмжээ болсон⁴⁶. Мөн биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах гэмт хэргийг хүүхдийн эсрэг үйлдсэн, өөрөөр хэлбэл 18 насанд хүрээгүй хүний биеийг үнэлүүлсэн бол хүн худалдаалах гэмт хэрэгт хамаарахаар тайлбарласан байна байдаг.

Эрүүгийн хэргийн анхан, давж заалдах, хяналтын шатны шүүгчдэд хүн худалдаалах түүнтэй төстэй гэмт хэргийг талаар нэгдсэн ойлголт мэдээлэл өгөх, мэдлэгийг дээшлүүлэх, ойлголтын зөрүүг арилгах хэрэгтэй байна. Эрүүгийн хэргийн шүүгчдэд хүн худалдаалах, түүнтэй төстэй гэмт хэргийн хохирогчдын мэдүүлгийг ямар байдлаар үнэлэх, ялангуяа олон улсын практикт энэ төрлийн гэмт хэргийн хохирогчдод явуулах шүүн таслах ажиллагаанд юуг анхаардаг, насанд хүрээгүй хохирогчийг хэрхэн хамгаалдаг зэрэг хохирогч хамгааллын үйл ажиллагааг шүүхийн үе шатнаас хэрхэн явуулдаг, ял шийтгэлийг оногдуулахдаа юуг голчлон харгалзан үздэг зэрэг сургалтаар олгох.

Хохирогч төвтэй хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт, түүнд тавих прокурорын хянан шалгах ажиллагааны механизмыг бүрдүүлэх **журам стандартыг боловсруулах**⁴⁷.

Хохирогчийн хохирлыг нөхөн төлүүлэх тусгай сантай болох. Хохирогчдод учирсан хохирлыг тухайн хэрэг шалгагдаж эхэлсэн цагаас эхлэн барагдуулж байх, гэмт хэрэгтнээс хураасан хөрөнгө, гэмт хэргийн нөхөн төлбөрөөс сандаа төвлөрүүлж ажиллах

Хүн худалдаалах болон түүнтэй төстэй гэмт хэрэгт өртөж хохирсон төлбөрийн чадваргүй хохирогч (насанд хүрсэн хүн болон насанд хүрээгүй хүн) хууль зүйн туслалцаа, өмгөөллийн үйлчилгээ авах замаар хууль ёсны эрх, ашиг сонирхлоо хамгаалуулах эрх зүйн боломж байхгүй байна. Энэ нь хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.2 дах хэсэгт хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх журмыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага батлахаар зохицуулсан ч өнөөдрийг хүртэл батлагдаагүй байна⁴⁸.

Цагдаагийн байгууллагад хүн худалдаалах түүнтэй төстэй гэмт хэргийн дагнасан мөрдөгчийг нэмэгдүүлэх, бий болгох. Цагдаагийн байгууллагын эрүүгийн болон мөрдөн байцаах албаны бүтцэд энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх, мөрдөх нэгж байгуулагдсан ч нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагуудад хариуцсан албан тушаалтан байхгүй байна.

Хүн худалдаалах гэмт хэргийн бусад төрөл, хэлбэрүүдийг илрүүлэх, тогтоох, хянан шалгах ажиллагааг нэмэгдүүлэх. Хөдөлмөр мөлжлөгийн гэмт хэрэг МУ–д үйлдэгдэж байгааг илтгэх баримтууд байгаа хэдий ч тус гэмт хэргийг илрүүлэх, хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа хангалтгүй байна. Хөдөлмөр мөлжлөг, албадан хөдөлмөрлүүлэх гэмт хэргийг илрүүлэх, хянан шийдвэрлэх, ял шийтгэл онооход тулгарч буй хүндрэл бэрхшээлийг тодруулах хууль зүйн дүн шинжилгээ хийх.

Зөрчлийн хэрэг тухайлан Зөрчлийн тухай хуулийн 6.18 дугаар зүйлийн 6.18.4 дэх хэсэгт заасан зөрчилд ихэнхдээ биеэ үнэлж бусадтай бэлгийн харьцаанд орсон хүнд л хариуцлага тооцож байна. Зөрчил шалгаж шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцож буй эрх бүхий албан хаагч болон Прокурорын хяналтыг сайжруулах, мөн биеэ үнэлэхийг зохион байгуулж буй үйлдэл нь хүн худалдаалах гэмт хэргийн шинжтэй эсэхийг заавал тогтоох шаардлага байна.

Судалгааны ажлын даалгаварт тусгагдсан нийт 12 төрлийн судалгааны тайлангаас хүн худалдаалахтай холбоотой хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай холбоотой дүгнэлт, санал, зөвлөмжийг нэгтгэн дүгнэхэд дараах хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлтийг оруулах саналыг дэвшүүлсэн. Үүнд;

1. Эрүүгийн хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах.

- 1.1. Хүн худалдаалах гэмт хэргийн төрөл, хэлбэрийг бие даасан гэмт хэрэг болгож хуульчилсан байдлыг залруулж, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд эргэлзээтэй байдлыг бий болгохгүй байхын тулд хуулийн зүйл заалтуудыг тодорхой болгох
- 1.2. Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль болон Гэрч хохирогчийг хамгаалах тухай хууль дах “хохирогч” гэсэн тодорхойлолтыг Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийн тодорхойлолттой нийцүүлэх

⁴⁶ Судалгааны тайлангуудад Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийг даган гаргах ялангуяа үйлчилгээтэй холбоотой 6 төрлийн журмаас 3 журам батлагдан гаргаагүй байна гэсэн дүгнэлт гарсан. Түүний нэг нь хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх журам юм.

- 1.3. Донорын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга 2018 оны 01–р сарын 19–д батлагдсантай холбоотойгоор Эрүүгийн хуулийн 13.1 дүгээр зүйлд “эд, эрхтнийг авах...” гэсний өмнө “эс” гэж нэмэх
- 1.4. Хүн худалдаалах гэмт хэрэгт шалгагдаж буй этгээдэд хорих, гадаадад зорчих эрхийг хязгаарлах зэрэг таслан сэргийлэх арга хэмжээг нэн даруй авч дахин гэмт хэрэг үйлдэхээс сэргийлэх арга хэмжээ авах

2. Зөрчлийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах.

- 2.1. Зөрчлийн тухай хуулийн 6 дугаар бүлэгт “Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хууль зөрчих” бие даасан зөрчлийг нэмж, хуулиар үүрэг хүлээсэн этгээдэд хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтыг тусгах

3. Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах

- 3.1. Хохирогчдод анхан шатны туслалцааг хэн, хэрхэн үзүүлэх асуудлыг тодорхой зааж оруулах, оролцогч талуудын үүрэг, хариуцлагыг тодорхой болгох
- 3.2. Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийн 17 дугаар зүйлд тус хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд Эрүүгийн хууль, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэх тухай заасан хэдий ч Зөрчлийн тухай хуульд энэ талаар огт тусгаагүй байна.
- 3.3. Хуулийн 15 дугаар зүйлд заагдсан хохирогчийн сэтгэл санааны хохирлыг тооцох аргачлалыг боловсруулан батлуулах
- 3.4. Хөдөлмөрийн хяналтын улсын байцаагчдыг ААНБ, ажлын байранд гэнэтийн хяналт шалгалт хийх эрхийг Хөдөлмөрийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын 162.2.1 дэх заалттай уялдуулан Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль болон холбогдох журамд тусгах
- 3.5. Албадан хөдөлмөрийн тодорхойлолтыг хүн худалдаалах гэмт хэргийн хөдөлмөрийн мөлжлөгийн ойлголт, тодорхойлолттой уялдуулах
- 3.6. Хохирогчдод үнэ төлбөргүй хууль зүйн туслалцаа авах эрхийг зохицуулсан журмыг боловсруулах, батлах
- 3.7. Хохирогчдод мэдээлэл өгөхтэй холбоотой нарийвчилсан зохицуулалтыг хууль болон хуулийг даган гарах журамд дараах агуулгыг тусгах. Үүнд
 - 3.7.1. Төрийн болон төрийн бус байгууллагаас үзүүлдэг тусламж, үйлчилгээ
 - 3.7.2. Эрүүгийн болон захиргааны шинжтэй процессын үе шат, үйл явц
 - 3.7.3. Хууль зүйн үнэ төлбөргүй эсхүл бага хэмжээний туслалцаа авах боломж
 - 3.7.4. Хохирогчийг болон гэр бүлийн гишүүдийг хамгаалах арга хэмжээ
 - 3.7.5. Хувийн нууцлалаа хангуулах эрх
 - 3.7.6. Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд мэдээлэл авах эрх
 - 3.7.7. Хохирол нөхөн төлүүлэх асуудал
 - 3.7.8. Гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүний хувьд оршин суух зөвшөөрөл, орогнол, оршин суух эрх хүсэхтэй холбоотой зохицуулалт гэх мэт.

4. Хөдөлмөрийн тухай хуулийг бусад хууль тогтоомжтой нийцүүлэх.

- 4.1. Хөдөлмөрийн тухай хууль (2021)–ийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.14 дэх заалтад заасан “албадан хөдөлмөр”–ийн тодорхойлолт болон шинэчлэн найруулсан Эрүүгийн хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.13 дэх “албадан хөдөлмөрлүүлэх” гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнийг тогтоосон зохицуулалтыг тус тус албадан хөдөлмөрийн тухай 29 дүгээр конвенцтой бүрэн нийцүүлэх шаардлагатай. Эрүүгийн хуулийн 13.13 дугаар зүйлийг: “Тухайн хүн өөрөө сайн дураараа эсхүл сайн дурын үндсэн дээр гэдгээ илэрхийлээгүй тохиолдолд аливаа торгууль, шийтгэл, хүлээлгэх, хуурах, айлгах, сүрдүүлэх, зүй бусаар нөлөөлөх эсхүл хүч хэрэглэх байдлаар аливаа ажил, үйлчилгээг гүйцэтгүүлсэн бол ... ” гэх байдлаар өөрчлөх.

Хүснэгтээр харуулбал,

Хөдөлмөрийн тухай хууль (шинэчилсэн найруулга) (2021) ⁴⁹	Хөдөлмөрийн тухай хууль Хуучин хууль (1999)
<p>8 дугаар зүйл. Албадан хөдөлмөрлүүлэхийг хориглох 8.2. Албадан хөдөлмөрлүүлэх гэж аливаа торгууль, шийтгэл ногдуулахаар айлган сүрдүүлэх, хүч хэрэглэх, хүч хэрэглэхээр заналхийлэх замаар хүнийг хүсэл зоригийнх нь эсрэг ажил, үйлчилгээ эрхлүүлэхийг ойлгоно.</p>	<p>3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томьёо 3.1.14. ‘албадан хөдөлмөр’ гэж хөдөлмөрийн сахилгыг сахиулах, ажил хаялтад оролцсоныг болон улс төр, эдийн засаг, нийгмийн тогтолцооны талаарх өөрийн үзэл бодлоо илэрхийлснийг цээрлүүлэх, нийгмийн гарал үүсэл, яс үндэс, арьсны өнгө, шашин шүтлэгээр нь ялгаварлах зорилгоор, эсхүл ажилтны амь нас, эрүүл мэндэд аюултай байдал үүссэн зэргийг үл харгалзан ажилтнаас гүйцэтгэхийг шаардсан ажил үүргийг</p>
<p align="center">Албадан хөдөлмөрийн тухай 29 дүгээр конвенц 1930 оны 6 дугаар сарын 28–ны өдөр баталж, 1932 оны 5 дугаар сарын 1–ний өдөр хүчин төгөлдөр болсон. Монгол Улс 2005 оны 02 дугаар сарын 24–ний өдөр соёрхон баталсан.⁵⁰</p>	
<p>2 дугаар зүйл. 1. Энэхүү конвенцын зорилгоор ‘албадан буюу заавал хийлгэх хөдөлмөр’ гэж ямар нэг шийтгэл хүлээлгэхээр айлган сүрдүүлж аливаа этгээдээр гүйцэтгүүлэх, чингэхдээ уг этгээд нь өөрийн сайн дугаар гүйцэтгэхийг санал болгоогүй бүх ажил буюу үйлчилгээг хэлнэ.</p>	
<p align="center">Эрүүгийн хууль (шинэчилсэн найруулга) (2015)⁵¹</p>	
<p>13.13 дугаар зүйл. Албадан хөдөлмөрлүүлэх 1. Бусдад хүч хэрэглэж, хүч хэрэглэхээр заналхийлж, илт хохиролтой болзол, нөхцөл тулгаж, эсхүл хөрөнгө чинээ, эрүүл мэнд, хөгжлийн бэрхшээлтэй байдал, гэр бүлийн таагүй орчин, амьдрал ахуйн бусад хүнд байдлыг далимдуулан эрхшээлдээ оруулж цалин хөлсгүй хөдөлмөр эрхлүүлсэн бол таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл хоёр зуун дөчин цагаас долоон зуун хорин цаг хүртэл хугацаагаар нийтэд тустай ажил хийлгэх, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.</p>	

49 Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2021 он, Дугаар 31

50 Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2005 он, Дугаар 9

51 Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2016 он, Дугаар 07

7. ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

Засгийн газар хүний эрх, хохирогч хамгаалал, жендэрийн тэгш эрхийн бодлогод суурилсан сайн бодлого, хууль эрхзүйн орчинг хэрэгжүүлснээр хүн худалдаалахтай тэмцэх хариу арга хэмжээг сайжруулдаг ба үүнийг хэрэгжүүлэхийн тулд олон талт хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх нь чухал байдаг.

Үндэсний хэмжээнд ХХГХ–тэй тэмцэх үүрэг бүхий оролцогч талуудын мэдлэг, мэдээлэл дутмаг, нэгдсэн ойлголт сул байна. ХХГХ–тэй тэмцэх чиглэлээр ажиллаж буй байгууллага хоорондын ил тод мэдээллийн урсгал хангалтгүй буюу хаана ямар байгууллага ямар үйл ажиллагаа хэрэгжүүлсэн, төрөөс тухайн чиглэлд ямар бодлого барьж ажиллаж байгаа талаар тогтолцооны оролцогч талуудын мэдлэг, мэдээлэл дутмаг, нэгдсэн ойлголт сул байна. Нэгдмэл, цогц байдал, олон талын оролцоо хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч хамгааллын үйл ажиллагаа нэгдмэл, цогц шинжтэй олон салбарын огтлолцол дээр явагддаг үйл ажиллагаа болохыг харгалзан үзэх хэрэгтэй.

Хүн худалдаалахтай тэмцэх үүрэг хүлээсэн субъектүүд чиг үүргийнхээ талаар нэг мөр ойлголттой, хоорондын үйл ажиллагааны уялдаа холбоог хангах үүднээс хуулиар тодорхойлсон үйл ажиллагааны зарчмыг нарийвчилж гаргах хэрэгтэй байна. Хохирогчийн аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээг түлхүү авч хохирогчийн бие махбод, сэтгэл зүйн эмзэг байдлыг эс хайхарвал бүрэн үр дүнд хүрэхгүй⁵² бөгөөд эсрэгээрээ хохирогчийг хууль хяналтын байгууллагаас зугтах, зайлсхийх байдалд хүргэх, мөрдөн шалгах ажиллагааны үр дүнд нөлөөлөх эрсдэлтэйг тооцож үйл ажиллагааны журам, зарчимд тусгах шаардлагатай байна. Хохирогчийн асуудлыг хууль сахиулах болон шүүх эрх мэдлийн байгууллагаар шийдвэрлэх үйл явц нь хохирогчдод ээлтэй бус байна. Энэ нь хууль сахиулах байгууллагын анхан шатны нэгж дээр ажиллаж байгаа ажилтнууд хүн худалдаалах гэмт хэргийн асуудлаар чадавжаагүй, нөгөө талаас хохирогчдод зориулсан үйлчилгээ хангалттай биш байгаатай холбоотой байна. Түүнчлэн хүүхдийн дээд ашиг сонирхлыг хамгаалах зарчмыг хуульд тусгах шаардлагатай байна

Хохирогч хамгаалах чиглэлээр ажилладаг байгууллага, албан тушаалтны үйл ажиллагааны уялдаа холбоог хангаж ажиллах шаардлага бий болсон байна. Хохирогч хамгаалалтай холбоотой эрх бүхий байгууллагын хүлээх үүрэг, уг ажиллагаанд оролцох оролцооны талаарх Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийн зарим зохицуулалт тунхаглалын шинжтэй байгааг өөрчилж, үйл ажиллагаа, дэс дараалал, журам хэлбэртэй болгох шаардлагатай. Энэ хүрээнд хохирогчийг таньж тогтоох, тусламж, үйлчилгээнд холбон зуучлах, хамгаалах, тусламж үйлчилгээ үзүүлэх зэрэг одоогийн хуульд заасан үйл ажиллагаанд хууль сахиулах, хил хамгаалах, прокурор, боловсрол, эрүүл мэндийн болон сэтгэл зүйн үйлчилгээ үзүүлдэг байгууллагууд хэрхэн оролцох талаар журамласан зохицуулалт бий болгох хэрэгтэй. Түүнчлэн эдгээр байгууллага хооронд мэдээлэл, статистик, бусад шаардлагатай мэдээллийг цаг алдалгүй солилцож байх зарчмыг тогтоох шаардлагатай байна.

Хууль сахиулах байгууллагуудын хамтын ажиллагааг сайжруулахад шинэ техник, технологи, бусад улсын сайн туршлагыг нэвтрүүлэх хэрэгцээ бий болсон байна. Бусад улс орнууд төрийн болон төрийн бус байгууллагын хамтын ажиллагааг цахимаар мэдээлэл солилцож, шийдвэр гаргах талаар амжилттай ажилладаг сайн туршлагууд бий болсон тул эдгээр хувилбарыг өөрийн эх орондоо нэвтрүүлэх боломжтой. Ийм сувгийг ашиглан хохирогчийг таньж тогтоох, шаардлагатай тусламж үйлчилгээ үзүүлэх, хамгаалалтын арга хэмжээ авах ажиллагааг тасралтгүй явуулж, ажиллагааг хөнгөвчилж болно. Үүний тулд цахим платформ хөгжүүлэх бөгөөд хохирогчийг таньж тогтоох, байгууллага хооронд шуурхай холбоо тогтоох, ажиллагааны бүртгэл–хяналт хэрэгжүүлэх, тусламж үйлчилгээ, хамгаалалтын арга хэмжээнд холбон зуучлах, тайлан мэдээлэл гаргах зэрэг функцийг эхний ээлжид хөгжүүлэх ёстой. Ингэснээр хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч хамгааллын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллага хоорондын харилцаа сайжрахаас гадна уялдаа холбоо нь хангагдах, нэгдсэн бүртгэл статистик хийх, улмаар шаардлагатай тусламж, үйлчилгээг нэг ч хохирогч үлдээлгүй жигд хүргэх нөхцөл бүрдэнэ.

Төр, төрийн бус, олон улсын байгууллагуудын хувьд хамтын ажиллагааны зарим тогтсон хэлбэрүүд хэдийнээ бий болсон ч хангалттай хэмжээнд биш байна. Нийт судалгаанд хамрагдсан байгууллагын 36% нь хамтран ажиллахдаа харилцан ойлголцлын санамж бичгийн үндсэн дээр хоорондоо хамтарч ажилладаг бол 60% нь ямар нэг гэрээ, санамж бичиг үйлддэггүй, зөвхөн тодорхой үйл ажиллагаанууд дээр хамтрах хэлбэрээр ажиллаж байна⁵³. Тиймээс хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх, өргөжүүлэх, талууд хамтын ажиллагааны чиглэлийг тодорхой болгох, уялдаа холбоог тогтоох, үр дүнг тооцдог механизмтай болгох тал дээр анхаарч ажиллах хэрэгцээ бий болсон байна.

52 МУ–д ГХУСАЗЗ, АНУ–ын Төрийн департамент, Дэлхийн зөн ОУБ, Азийн сан, Судлаач С.Билгүүн нарын хамтарсан “Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчийн нэр төр, аюулгүй байдлыг хамгаалах талаарх олон улсын туршлага” судалгааны тайлан, 2022 он, хуудас 17

53 Азийн сан, Лотус, ХТЭТ хамтарсан “Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчдод тусалцаа үзүүлэх үндэсний механизмын зураглал” судалгааны тайлан, УБ, 2021 он

Хүүхэд худалдаалахтай тэмцэх чиглэлээр бүх талуудын оролцоо, хамтын ажиллагаа сайн байна. Хүүхдийн эсрэг үйлдэгдэж буй ХХГХ-тэй тэмцэх чиглэлд бүх талуудын хамтран ажиллах сонирхол, санаачилга сайн бөгөөд хүүхдийн эсрэг үйлдэгдэж буй ХХГХ-ээс урьдчилан сэргийлэх болон нөлөөллийн ажил зохион байгуулах чиглэлд талуудын хамтын ажиллагаа харьцангуй сайн байна. Төр, төрийн бус, ОУБ-ын төлөөллөөс ХХГХ-тэй тэмцэхэд чиглэсэн ажлуудаас ямар төрлийн ажлуудад хамтын ажиллагаа илүү идэвхтэй явагддаг талаар тодруулахад бүх талуудын хувьд урьдчилан сэргийлэх чиглэлийн хамтын ажиллагааг эергээр үнэлсэн байна. ХХГХ-тэй тэмцэх бусад үйл ажиллагааг энэ загвараар явуулбал илүү үр дүнд хүрэх боломжтой юм.

Гэвч эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхэд болон хохирогч байж болзошгүй хүүхдийг эрт илрүүлэх, хохирогчдод туслалцаа үзүүлэх чиглэлд талуудын хамтын ажиллагаа хангалтгүй байна. Төр, ТББ хоорондын хамтын ажиллагааны хувьд байгууллагуудын мэдээлэл солилцох, харилцан уялдаатай ажиллах байдал сул байна. ОУБ-ын хувьд хохирогчийг хамгаалах болон хохирогчид нийгмийн хамгааллын үйлчилгээ үзүүлэх хамтын ажиллагааны өнөөгийн байдлыг бусад төр, ТББ-аас доогуур үнэлгээ өгсөн байна. Энэ нь хамтын ажиллагааны механизм бүрдээгүй, хууль тогтоомж болон хэрэг илрүүлэлт хянан шийдвэрлэх ажиллагааны талаар мэдээлэл хангалтгүй зэрэгтэй холбоотой байна. Түүнчлэн хамтран ажиллахад төрийн бус байгууллага бэрхшээл багатай байхад төрийн байгууллагатай ажиллахад олон талын хүндрэл учирдаг болохыг тэмдэглэсэн ба төрийн институтийн шаталсан бүтэц болох процесстой холбон тайлбарлаж байна. ХХГХ-ийн хохирогчийг холбогдох мэргэжилтнүүд таньж илрүүлж чадахгүй байгаагийн улмаас хохирогчийг шаардлагатай туслалцаа, үйлчилгээнд холбон зуучлах үйл ажиллагаатай хангалтгүй байна. ХХГХ-ийн хохирогчдод зориулсан үйлчилгээг ихэнхдээ төрийн бус байгууллагууд үзүүлж байгаа бөгөөд төрөөс энэ төрлийн гэмт хэргийн хохирогчдод зориулсан үйлчилгээг дэмжих, хамтран ажиллах хэрэгтэй байна. Хохирогчийг илрүүлэх, хамгаалах чиглэлд бүх талын хамтын ажиллагаа, оролцоог тогтсон практикт тулгуурлан хөгжүүлж, сайжруулах шаардлагатай байна.

Хавсралт 1

Судлагдсан судалгааны ажлын жагсаалт

#	Судалгааны нэр, гүйцэтгэгч	Санхүүжүүлэгч	Он
1	Хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх хохирогч төвтэй аргачлалыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой Монгол Улсын хууль тогтоомж болон сургалтын гарын авлагыг харьцуулах, албан хаагчдын чадавхыг үнэлэх судалгааны тайлан, Азийн сан, Хүйсийн тэгш эрхийн төв	АНУ-ын Төрийн Департамент	2017
2	Хууль зүйн дүн шинжилгээ – Жендерт суурилсан хүчирхийлэлтэй холбоотой эрүүгийн хэрэг, Хүйсийн тэгш эрх төв, Азийн Эмэгтэйчүүдийн Сан	Азийн эмэгтэйчүүдийн сан (WFA)	2018
3	Биеэ үнэлэлт болон бэлгийн мөлжлөгт өртөх эрсдэл, суурь судалгаа, Хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын яам, Хүйсийн тэгш эрхийн төв, Эмэгтэйчүүдийн хүний эрхийн хүрээлэн	БНСУ-ын Гэр бүл жендерийн тэгш эрхийн яам (MOGEF)	2019
4	Албадан хөдөлмөрийн тухай 29 дүгээр протоколд Монгол Улс нэгдэн орсноор гарах үр дагавар хэрэгцээ шаардлагын судалгаа, Монголын Хуульчдын холбооны Хөдөлмөрийн эрх зүйн дэд хороо, Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллага (ILO)	Европын холбоо (EU)	2019
5	Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээ, ОУШХБ	Европын холбоо (EU)	2017
6	Цахим орчин дахь хүүхдийн эсрэг гэмт явдлын шалтгаан, нөхцөл, урьдчилан сэргийлэх арга зам судалгаа, ЭМЭМСИЖИ	Харилцаа холбооны зохицуулах хороо	2020
7	Монгол улс дахь хүн худалдаалах гэмт хэргийн шалтгаан, нөхцөл, хүн худалдаалах гэмт хэрэгт өртөх эрсдэлийн үнэлгээ суурь судалгаа, ОУШХБ, IRIM судалгааны хүрээлэн	Нидерландын Засгийн газар	2021
8	Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчдод туслалцаа үзүүлэх үндэсний механизмын зураглал, Азийн сан, Хүйсийн тэгш эрх төв	Бадамлянхуа сан	2021
9	Хүүхэд хамгааллын компакт гэрээний төслийн суурь судалгаа, ГХУСАЗЗ, Дэлхийн зөн, IRIM	АНУ-ын Төрийн Департамент	2021
10	Хүүхдийн хөдөлмөрийн чанарын судалгаа, ОУХБ, Хүний эрхийн үндэсний комисс	Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллага (ILO)	2021
11	Хүн худалдаалах, түүнтэй төстэй хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хийсэн дүн шинжилгээ, ГХУСАЗЗ, Азийн сан, Хүйсийн тэгш эрх төв	АНУ-ын Төрийн Департамент	2022
12	Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчийн нэр төр, аюулгүй байдлыг хамгаалах талаарх олон улсын туршлага, ГХУСАЗЗ, Азийн сан	АНУ-ын Төрийн Департамент	2022

МАНАЙ ХАЯГ:

Монгол улс, Улаанбаатар хот 14201, Сүхбаатар дүүрэг, Нэгдсэн үндэстний гудамж
14, Нэгдсэн үндэстний байр, 303 тоот

Утас: +976 70143100

Facebook хаяг: IOM Mongolia НҮБ-ын Шилжилт Хөдөлгөөний Байгууллага

Веб хуудас: <https://mongolia.iom.int/>